

KÜLFÖLDI FURCSASÁGOK MAGYARORSZÁGRÓL

MIT TANÍTANAK RÓLUNK A KÜLFÖLDI ISKOLÁKBAN?

IRTA:
DEZSŐ LIPÓT
KIR. TANFELÜGYELŐ.

SZOMBATHELY
DUNÁNTÚLI NYOMDA VÁLLALAT R. T.
1921.

Bevezetőszó.

Közismert tény, hogy hazánkat a külföldiek csakis téves és sokszor rosszindulatú adatok alapján ismerték, amelyekről mi vajmi keveset tudtunk s amelyekkel szemben bizonyos közönyösséggel, nemtörődéssel viseltettünk.

A trianoni katasztrófa óta újabban élénkebb érdeklődés tapasztalható e téren; a nagy összeomlás felébresztette a nemzeti önérzetet s vizsgálni kezdi a múltban történt mulasztás okát.

Országszerte mozgalom indult meg, hogy a külföldet a múlt hibáiról és tévedéseiről felvilágosítsuk s a megtörtént nagy igazságtalanságot a művelt világ előtt feltárjuk.

A lelkesedéssel megindult nagy munkát bármily körülmények között is folytatnunk kell addig, amíg az sikerre nem vezet. Bármily nagy munka árán is meg kell változtatnunk a külföldieknek hazánkra vonatkozó ama sok hamis, téves felfogását és véleményét, amellyel lépten-nyomon találkozunk s amelyet a külföldi irodalom még ma is terjeszteni igyekszik.

Különösen aggasztó azonban, hogy a külföldi iskolák nagy része oly felfogást, véleményt igyekszik a tanulók lelkében teremteni, amely sérti nemzeti mivoltunkat s amely nem felel meg a valóságnak.

A legutóbbi időben több külföldi középiskolai földrajzi tankönyvet tanulmányoztam és sajnos, szomorú tapasztalatokra tettem szert. Ezeket igyekeztem e szerény munkámban összegyűjteni s ezáltal némileg ismertté tenni azt a szellemet, amelyet a külföldi középiskolák hazánkról terjesztenek s amely a mi igaz, jogos ügyünknek s törekvéseinknek sok tekintetben gátat vet.

Igyekezniünk kell, hogy a külföldi tankönyvek eme téves és az igazságnak egyáltalában meg nem felelő adatait részletesen módját ejtsük annak, hogy azokat azonnal meg is

cáfolhassak. Nem szabad eltűrnünk, hogy a sok rosszindulatú, hamis hír nemzetünk igazságát elhomályosítsa s igaz ügyünket salakkal vonja be.

Szerény munkám legfőbb célja, hogy ezen téves külföldi felfogásról csekély részletképet nyújtsak. Hadd lássa a magyar közvélemény, mily hatalmas munkát kell végeznünk, amíg ezt az alattomos ellenségünket lehetetlenné tehetjük.

Munkámmal azonban még más célt is szeretnék elérni: az egyik az, hogy igyekezzenek mennél többen a külföld különös véleményét tanulmányozni, a másik pedig, hogy az idegen nyelveket beszélő honfitársaimat e tanulmány révén is buzdítsam arra, hogy a külföldiekkel való érintkezésük alkalmával igyekezzenek mindenkor e hamis híreknek, félreértéseknek gátat vetni s a külföldieket minden alkalommal a leghatározottabban felvilágosítani.

Minden igaz magyarnak első s legszentebb kötelessége legyen ez ma!

1. Magyarország külföldi megvilágításban.

Surányi Miklós egyik könyvében olvassuk a következő, általánosan ismert esetet:

„A háború után valaki Londonban járt és a lordmayorral beszélt. Megkérdezte tőle, hogy mi a véleménye Magyarország megcsonkításáról? A lordmayor elpirult. A lordmayor dadogott. Bevallotta, hogy Magyarországról sohasem hallott.

— A világháborúban?

— Akkor sem.

— A békekötéskor sem?

— Nem.

A lordmayor szégyelte magát. Sietett megnyugtanni a magyart, hogy nem ő a legműveletlenebb ember Londonban.”

Únos-untalan halljuk, hogy amikor egyes külföldiek Magyarországról beszélnek, Budapestet Bukaresttel cserélik fel s régi jogi helyzetünkről a legképtelenebb sületlenségeket mondják. Az újságok ma már egészen nyíltan bevallják, hogy hazánk feldarabolása részben annak is tulajdonítható, hogy az illetékes nemzetek kiküldöttei nem ismerték országunk földrajzát, történetét s régi jogi viszonyait.

Mi pedig csodálkozunk ezeken s nem tudjuk felfogni, miként lehetségesek ezek? Nem tudjuk megérteni, miként lehetséges az, hogy országunk feldarabolása, az ő szempontjukból, a múltnak mintegy természetszerű következménye lett?

A francia-német háború alkalmával világmondássá vált, hogy a háborút annak idején az iskolamesterek, vagyis az iskola nyerte meg. A külföldi tankönyveknek a múltban s jelenleg történt rövid áttanulmányozása után pedig merem állítani, hogy országunk feldarabolásánál nemcsak a diplomácia, a győzőhatalom fölénye, *hanem bizonyos tekintetben a külföldi iskolák szelleme is közrejátszott*. Szokatlan, különös állítás ez. Sokan talán szánalmasan megmosolyognak ezért.

Sajnos, a múltban kevésre becsülték nálunk az iskolának a közre gyakorló hatását, sőt mondhatnám, országos hasznát is. Az iskolát ismerettömő gépezetnek tartották, amely a közre nagyobb hatást gyakorolni nem tud. Régi, téves felfogás szerint az állam gépezetében csakis azok az intézmények voltak különösen fontosak, amelyek az általuk behajtott jövedelmet könyv s adat szerint ki tudták mutatni. Hála Istennek, kultuszministerünk agilis s újabbi felfogások s világnézletek szerint kifejlett tevékenysége folytán e téren is haladást látunk és országszerte megértéssel találkozunk.

Az iskolának nincs elkönnyvelhető jövedelme. Célja nem az, hogy az egyes üzemekhez hasonlóan jövedelmet, mérleget mutasson fel, sokkal különb, fontosabb a feladata: *szellemet teremt az országos közösségben, a falu néhány emberéből álló közületében ép úgy, mint a milliós fővárosban. Szellemet, amely emelheti az ország jólétét, boldogulását, gazdagságát, biztosíthatja az ország jövőjét, de, – amely egyúttal ronthat, rombolhat, zúzhat és semmisíthet is.* Az ország jövőjére nézve teljesen jelentéktelen, hogy a jövedelmeket milyen rendszer szerint hajtják be, a jövedelmek elkönnyvelésénél milyen eljárást igyekeznek követni; a különböző eljárások, rendszerek minéműsége nem változtatja meg az ország szellemét. De az országra nézve azonban nem mindegy, *hogy kik tanítanak és mit tanítanak!*

Az iskola munkája döntő fontosságú az ország jövőjére nézve. Az iskola munkája a nemzeti élet lelke. Lélek nélkül pedig nincs élet. A külföldi iskolák munkája tehát – ebből a szempontból vizsgálva a tényeket – beleszólt országunk feldarabolásába s bármennyire is mosolyogva fogadják egyesek ezt az állítást, adatokkal igyekszem ezt igazolni.

A trianoni boncolóasztalnál, a győzők diktálásán kívül, két felfogás állt szemben egymással: A magyarnak istenadta joga az ezeréves hazájához, amelyet sok küzdésen keresztül épségben meg tudott őrizni s a különböző nyelvű polgárainak anyanyelvét, szokásait épségben meghagyta. Az istenteremtette gyönyörű földrajzi egység, amelyet megbontani teljes lehetetlenség. A becsületessége, jóhiszeműsége s nyugodt lelkiismerete, hogy sem hatalmivágy, sem önzés nem vitte a világháborúba. Ezzel szemben ott volt a békét intéző külföldiek felfogása,

amely a magyarságot a volt monarchia egy nemzetiségének tekintette, amely küzd a függetlenségéért, önállóságra törekszik, s amely a maga nemzetiségeivel nem bírt s szabadulni igyekezett tőlük.

A békeszerződést intéző külföldi döntőbírák ezt tanulták annak idején az iskolában, ez az elv rögződött meg a lelkükben, ez a felfogás uralta lelküket s eszerint cselekedtek. Más felfogást nem ismertek, az országot nem látták, nem ismerték s későbbi években sem kedvük, sem érdekük, esetleg idejük s alkalmuk sem volt, hogy az ezeréves Magyarország igazát megismerjék.

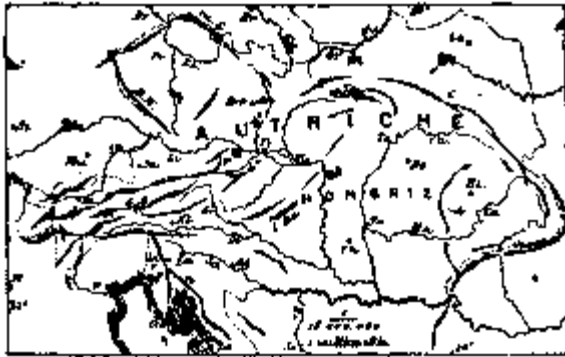
1. Háború előtti angol földrajzból. A volt monarchia csakis mint „Ausztria” szerepel.

Nem légből kapott állítások ezek, hanem maga a valóság a letragikusabb alakjában. Már a háború előtt tanulmányoztam a külföldi középiskolák földrajzi és történelmi tankönyveit s most, a nagy katasztrófa után, amikor ismételen előszedem a külföldi iskolák békebeli könyveit, csakis a fenti következtetésre tudok jutni. Vajjon, mit is tanultak a külföldi iskolák békebeli tanulói? Okulás végett érdemes ezeket megismernünk. Alábbiakban röviden közlök egy néhány érdekes adatot, amelyet a békeidőben a külföldi középiskolákban használt földrajzi tankönyvekből vettem s amely fenti állításaimat fényesen bizonyítja.

A G. Gill-féle angol földrajz például békeidőben csakis Ausztriával foglalkozott. Ausztria-Magyarország fővárosa szerinte Vienna volt. Az ausztriai tartományok Cisleytania, a magyarországi tartományok Transleytania. A Lyde-féle és a W. Heaton-féle angol földrajzok egyáltalán említést sem tettek arról, hogy

a birodalom két részből állott. A brüsszeli békebeli földrajz megállapította, hogy Európában 17 királyság volt. Elősorolta ezeket, majd megjegyezte: *ide nem számítandó Magyarország, amely Ausztriával egyesítve van.*

Dr. Eigli (Zürich) földrajza a háború előtt csakis a Kaiserstaat-ról (császárság) beszélt. Ezen államalakulatnak megalapítója – mondta a tankönyv – a Habsburg-család volt. Különösen fontos kapcsolatot teremtett Magyarországgal az a körül-

2. Háború előtti belgiumi földrajzi tankönyvből. A gyengén rajzolt határ egy államnak tünteti föl Magyarországot és Ausztriát.

meny, – folytatja a könyv – hogy az osztrák császárt magyar királynak választották meg. A császárság a belső harcok folytán meggyengült, megrendült, *a nemzetiségek féltékenyek lettek egymásra s nem akartak egy egészé tömörülni*. A magyar koronához tartozó országoknak sikerült azt kivívni, hogy csak az uralkodó, a külső képviselő és a hadsereg mindkét félben lett közös. A monarchia fő- és székvárosa Wien volt. Budapestről, mint Magyarország fővárosáról egyáltalában nem is tett említést.

A G. Gill-féle háborúelőtti angol földrajz a mi tótjainkat az északi szlávokkal egy névvel, *cseheknek* jelölte. Ezt az elvet annak idején bizonyos mértékben a *cseh földrajz is vallotta, amennyiben tótjainkat cseh-tótoknak nevezte*. Az előbb említett angol könyv néprajzi adatait a következőképen ismertette: A birodalomban, mondhatni a „*népfajok birodalmában*”, „különböző néptörzsek lagnak, amelyek mindegyikének meg van a maga különleges jellege. *Nagyon csekély ezek között a rokonszenv.*

Közös hazájuk nincs, nagy hazaszeretetről itt ezért szó sem lehet. Négy néptörzs van: szláv, német, magyar, román. A német nyelv a hivatalos.

A Lyde-féle angol földrajz szerint az osztrákok és magyarok egymásra féltékenyek voltak, ami az ország kormányzását nagyban megnehezítette.

Osztrák címer. A tartományok címerei között Magyarország címere is szerepel. Fent a baloldalon. Háború előtti osztrák tankönyvből.

A brüsszeli földrajz a háború előtt megállapította, hogy a monarchia népének élén a németek és a magyarok (a sárga faj) állottak. Ezek voltak urai (t. i. a német és a magyar) a többi népnek, mégpedig az északi és déli szlávoknak, a románoknak. Az uralkodó nyelv (együttesen vette a monarchiát) német és magyar volt.

Különösek voltak azok a megállapítások és következtetések is, amelyeket a háború előtt a francia ifjúság tanult a volt monarchia nemzetiségeiről. A békebeli francia földrajzi tankönyvek egyikében erre nézve a következőket olvashatjuk:

Ausztria-Magyarország hasonlít Törökországhoz, ahol a

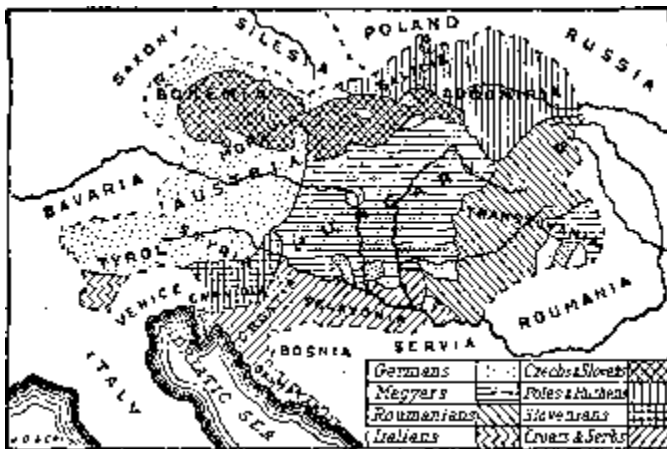
legkülönbözőbb nemzetiségűek s a legkülönfélébb nyelvűek találhatók. Egy publicista szavai szerint: Van ott, t. i. a monarchiában, aminek a nyelvtudós megőrül s amin a politikus kétségbeesik. Ausztria-Magyarország – folytatja tovább a francia földrajz – ama terület, ahol a földrajzi viszonyoknál, a különböző népfajok összehalmozásánál fogva a legkülönbözőbb ellentétek alakulnak ki. *Ahelyett, hogy a monarchia nemzetiségei egymáshoz közelednének, a gazdasági érdek a birodalom két felét még élesebben elválasztja egymástól.* Magyarország különösen földművelő ország s Oroszország riválisa lévén, hasznát abban találja, hogy Németországhoz, mint legnagyobb vevőjéhez közeledik. Ausztriának viszont, különösen pedig iparral foglalkozó tartományainak számolnia kell Németország ipari államaival, mint versenytársaival s így Ausztria más irányban keres közeledést. Az érdekkonfliktushoz hozzájárul a népfajok versengése, amely azután Ausztria-Magyarország politikai életét bizonytalanná, zavarossá teszi. Mindazonáltal mondhatjuk a monarchiáról, *hogy ez a geográfiai, etnográfiai képtelenség szükséges képtelenség.* Európa állandósága s nyugalma miatt szükség van rá. Megjegyzem, ezt a nézetet annak idején egy brüsszeli földrajz is vallotta.

A szóban levő párisi földrajz szerint a volt monarchia három elemből alakult, mégpedig a szláv, német és magyar elemből. Ez a körülmény nagy nehézségekre adott alkalmat. A magyarok és a szlávok nem jó szemmel nézték a kisebbségben levő németek politikai vezetését és ezért követelték az autonómiájukat. A magyarok 1867-ben céljukat elérték és a birodalom azóta Osztrák-Magyar monarchia lett. Ehhez hasonlóan a csehek s horvátok is követelték függetlenségüket. A csehek és horvátok követelésének némi kielégítése végett Prágában és Agramban tartománygyűlést szerveztek, amelynek azonban sem hatalma, sem politikai befolyása nem volt. A tankönyv jövődölése szerint „*Ausztria-Magyarország ekként részleges autonómiával bíró annyi részre fog oszlani, ahány néptörzs van benne. Ez az Ausztria-Magyarország problémája.*”

Íme, a külföldiek jóslása, amely csakugyan be is következett. Ez a jóslás pedig nem újságcikkekből, hanem tankönyvekből való, amelyet a külföldi tanárok, tanítók hosszadalmasan

magyaráztak, tanítottak, amelyet a külföldi ifjúság *könyv nélkül tanult meg s így vérévé vált.*

E néhány adat, valamint e szerény munkámban felsorakoztatott hasonló adatok is bizonyítják, hogy a külföldi mit értett Magyar-Osztrák monarchia alatt. Ezekhez hozzájárultak még azok az idélen röpiratok, útleírások és szándékosan elferdített ismertetések hazánkról és népünkről, amelyekben a

Háború előtti angol földrajzi tankönyvből."A «Ausztria-Magyarország néprajzi térképe. A régi Magyarország határa nincs megjelölve. Ez a térkép a mai megcsontított országunk térképével csaknem azonos.

csikós, betyár s a pusztá volt a fő, az igazsággal azonban nem törődtek. Victor Tissot francia írónak a múlt század 70-es éveiben írt munkája (Vooyage au pays des Tziganes. La Hongrie inconnue. Utazás a cigányok országában. Az ismeretlen Magyarország.) annak idején általánosan ismert volt s földrajzi adatait a külföldi országok tankönyvei át is vették. Sőt, amit látni fogjuk, a munka egy néhány fejezete még most is előfordul egyes idegen könyvekben.

Ugyancsak Marcell Angenot, belga írónak s Scotus Viator angol újságírónak rosszindulatú cikkei s az egyes külföldi újságokban időközönként megjelent téves ismertetések állandóan felszínen tartották az országunkról szóló hamis véleményt s istáptolták, fejlesztették a külföldieknek az iskolában a fenti módon elsajátított s hazánkra vonatkozó szellemét és felfogását.

S vajjon történt-e a múltban valami, ami ezt az irányzatot megszüntette volna? Történt-e propaganda, felvilágosító eljárás, törekvés, amely ezeket a hazug híreket megcáfolta volna, ezt a hazug szellemet örökre elnémította volna? Sajnos, kicsiségeknek vettük ezeket és semmit sem csináltunk ezek ellen. Bízunk a mi igazunkban, becsületességünkben, az igazságban s a külföld eme felfogását, szellemét mosolyogva hagytuk tovább élni.

A propagandát meg kell kezdenünk, a külföldet fel kell világosítanunk, a régi és a mostani hibákat helyre kell hoznunk. Az állami adminisztrációnak meg kell ismernie ezeket a tév-
eszméket s teljes energiával kell azokat megsemmisítenie.

Az e téren megindítandó nemzeti propagandamunkánál pedig az eszperantistákra is kell gondolnunk. Az eszperantó segítségével a világ minden részében ismertté tehetjük helyzetünket s álláspontunkat. E munkám anyagának egyrészét a külföldi eszperantisták jószívűségének köszönhetem, akik nagy segítségemre voltak az egyes adatok összegyűjtésében s szívesen fogadták hazánkra vonatkozó felvilágosításaimat.

*

A következő fejezetekben a különböző államok földrajzi tankönyveiben előforduló s hazánkat érdeklő különösebb adatokat országanként külön-külön ismertetem. Az adatoknak ilyen módon való csoportosítása könnyebb áttekintést nyújt az olvasónak.

Az ismertetendő adatokat, az olaszországit kivéve, a háború után megjelent földrajzi tankönyvekből vettem s így az ezután következő ismertetés a külföldnek hazánkra vonatkozó mai felfogását tükrözteti vissza.

2. Franciaország.

A franciák mindenkor szívesen foglalkoztak a volt monarchiával, Magyarország különleges helyzetével s népünk pusztai életével. Úgy látszik, ezt a rokonszenvüket még mindig fenntartották földrajzi tankönyvük, mint látni fogjuk, inkább politikával, mintsem földrajzzal foglalkozik.

Az 1927-ben megjelent L. Gallouedes-féle földrajz részletesen ismerteti a monarchia bukását, annak okait, Németország-

nak a monarchiára gyakorolt befolyását, úgyszintén a felborulás folytán keletkezett utódállamok szükségyszerűségét. Részletesen szeretném az erre vonatkozó adatokat összefoglalni, mert különlegességüknél fogva sok olyanra vetnek fényt, amiről a mi tankönyveinkben egyáltalában szó sem esik.

Ausztria-Magyarország – mondja a tankönyv – 1914-ben hatalmas állammá alakult. Az 1914-1918. évi nagy háború következtében azonban, amelyet ő maga a német szövetségesével

5. Békebeli francia tankönyvből. A népfajok megoszlása Ausztria-Magyarországon.

indított meg, Magyarország különvált s a monarchia elvesztette tartományainak nagyrészét, amelyekből külön, önálló államok keletkeztek.

Egy külön statisztikai táblázatban részletesen bemutatja, hogy Ausztria-Magyarország népei miként oszlottak meg a régi alkotmány szerint a politikai jog gyakorlásában. A birodalom népeit két csoportba sorozza: a kielégített és ki nem elégített népek csoportjába. A kielégített népek csoportját képezte a német (24%) és a magyar (19%), a másik csoportba pedig tartoztak a szlávok (44%), románok (7%), zsidók (4%) s olaszok (5%). Az első csoport a *birodalom népének* csak 43%-át, a második pedig az *összes népességnek* 57%-át tette ki.

Ezen fontos összehasonlító számok közlése után (miként a

könyv jelzi) arra a következtetésre jut, hogy Ausztria-Magyarország eme különböző népfajainak ellenszenve volt ezen ország politikájának legfőbb tényezője. A hatalom csupán csak két nép között oszlott meg, a nyugaton levő németek s a központban levő magyarok között, jóllehet az osztrákok csak 24%-át és a magyarok csak 19%-át képezték a birodalom össznépségének.

A többi nemzetiség, *amelyek ezeknek alá voltak rendelve* – jóllehet fontosságuk nem volt jelentéktelen – a következőképp oszlott meg:

1. A szlávok, akik az össznépségnek 44%-át tették, tehát többet, mint a németek és magyarok együttvéve.

2. A románok, akik Transzilvániában, a keleti Kárpátok vidékén egy kompakt csoportot képeztek és

3. az olaszoknak Trieszt körüli kis csoportja.

Ezt a helyzetet semmisítette meg a világháború.

A Habsburgok – mondja továbbá a tankönyv – részint foglalásokkal, részint házassággal birodalmukat mindjobban megnagyobbították, így pl. a XVI-ik században Csehországnak és Magyarországnak a csatolásával, a XVII. században Erdélynek, a XVII l. században Horvátszlavóniának, Galícianak és Bukovinának s a XIX. században Bosznia és Hercegovina bekebelezésével. Ilyenformán a Habsburgok a világháború kitörésekor Középeurópa legnagyobb részét birtokolták.

Ez a heterogén állam, amely magyarokból, szlávokból, románokból s olaszokból alakult s *amely semmiféle közös német jellemvonással nem bírt, voltaképpen egy vegyes, képtelen állam volt*, amelynek népsége fajánál, nyelvénél, tradíciójánál és törekvéseinél fogva egymástól teljesen különbözött. A népségnek e különbözősége okozta a belső viszályokat is. Minden népfaj arra törekedett, hogy függetlenítse magát, többé-kevésbé autonómiát szerezzen, elősegítve ezáltal akaratlanul is a német elem uralkodását.

A magyarok 1867-ben szereztek meg az autonómiájukat, az osztrák császárság ezután az Osztrák-Magyar császárság címét vette fel, A szlávok azonban, akik számszerint legtöbben voltak a császárságban s több ágra oszlottak (csehek, tótok, lengyelek, horvátok, szlovének stb.), valamint a románok és

olaszok nem tudtak követeléseiknek érvényt szerezni. Az 1914. évi háború azután igazat adott e népfajoknak, amikor Cseh-szlovákia, Lengyelország s Jugoszlávia megteremtésével új államokat létesített s Ausztria-Magyarországból visszaadták az olaszoknak az olasz területeket s Romániának a román területeket.

*

Ausztriának és Középeurópának jelenlegi beosztása megsemmisítette Németország imperialisztikus terveit. 1914. év előtt Ausztria-Magyarországban kétféle politika volt:

1. *A leigázott nemzetiségek politikája* (cseh, tót, lengyel, horvát, szlovén, olasz, román), amely a nemzetiségeknek az osztrák és magyar járom alóli felszabadítására törekedett, hogy ezáltal önállóak legyenek, avagy legalább autonómiát kapjanak.

2. *A germanizálás politikája.* Németország Ausztria-Magyarországot, amely 26 éven keresztül szövetségese volt, hűbérállammá igyekezett tenni s arra kényszerítette, hogy vele hadi- és vámközösségbe lépjen. Ezt a tervét szerette volna Romániában is keresztülvinni. Németország ezáltal a következő hármast tűzte ki magának:

a) Középeurópa összes nemzetiségeit, fajra, törekvésre s érdekekre való tekintet nélkül, saját politikai uralmának alárendelni;

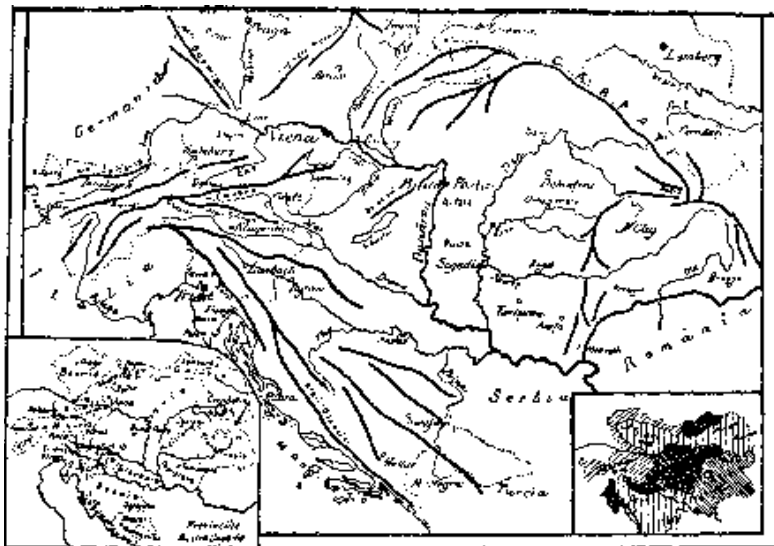
b) kiterjeszteni befolyását] az adriai és a Fekete tengerre, azaz e melléktengerek segítségével a Földközi tengerre, amely a szuezi csatorna megnyitása óta hatalmas világkereskedelmi út lett;

c) uralni ezáltal az összes hadi és kereskedelmi vonalakat, amelyek Nyugateurópát Kelettel kötik össze.

Németország tekintélyes helyet teremtett magának Ausztria-Magyarország kereskedelmében is: nem kevesebb, mint 40% bevitelt s 50% kivitelt biztosított magának ez országból. Kereskedelmi téren csaknem ilyen fontos szerepe volt Romániában is. Az 1914. évi háborúnak célja tehát, német szemszögből tekintve, az volt, hogy Középeurópát Németország kereskedelmi s politikai vezetése alatt megszervezze.

Külön térképen is bemutatja Németországnak a Mitteleuropa (Középeurópa) megszervezésére vonatkozó tervét s külön is megmagyarázza a térkép fontosságát. A németek – mondja a tan-

könyv – Európa összes központi államait és Balkánt (Ausztria-Magyarországot, Szerbiát, Romániát, Bulgáriát, Törökországot) uralma alá akarta rendelni s hegemoniája ilyenformán kiterjedt volna az Északi- és Baltitengertől az Adriáig, az Archipellogosig, a Feketetengerig és Boszporuszj. Ezen országokon keresztül rendelkezhetett volna *azon* hadi és kereskedelmi utak felett is, amelyek szárazföldön Indiába vezetnek. Az 1919. évi szerződés

6. Háború előtti bukaresti földrajzi tankönyvből. A külföld felfogását igyekszik híven utánozni. Jellemző a baloldali kis térkép, amelyen Ausztria-Magyarország tartományai között szerepel: Erdély, Temesvidéke, Körösmelléke és Máramaros. A jobboldali kis térkép szerint ezek románlakta vidékek.

azonban, de különösen a szlávállamok (Csehszlovákia és Jugoszlávia), mint a németek ellenségeiből alakult államok, egyelőre végetvetettek ennek a nagy tervnek. Középeurópa gazdasági szempontjából is azonban felette fontos, hogy Középeurópa nagy vasúti hálózata a német hegemoniától távol legyen.

Az antantnak Ausztria és Németország feletti győzelme megsemmisítette Németországnak ezt a tervét s elérte azt, hogy:

1. *a leigázott nemzetiségek szabadok lettek*, független államokat alkottak s Magyarországot teljesen elkülönítették Ausztriától;

2. Ausztria, a békeszerződés értelmében, nem egyesülhet Németországgal.

Ennek következtében Németország imperialisztikus törekvései s Mitteleurópára vonatkozó sötét terve semmivé lett. De, vajjon Németország belenyugszik-e ebbe a vereségébe s lemond-e nagyszerű terveinek újabbi felvételéről? Bármiképp legyen is, a világbéke érdekében szükséges, hogy az 1919. évi szerződéssel létesült államok támogatásban részesüljenek s Németországot megakadályozzák abban, hogy egy nap ismét visszaállítsa balkáni intrikái által előidézett ama helyzetet, amelyet a háborúnak egyelőre megsemmisíteni sikerült. A diplomácia ez oknál fogva még hosszú ideig figyelemmel fogja kísérni a dunamenti államot s a Balkánfélszigetet.

*

Nézzük most, mit mond a tankönyv hazánk felosztásáról és az utódállamok keletkezéséről és szükségéről.

A tegnapi Magyarország – mondja a könyv – *nem foglalta magában a szorosabb értelemben vett magyar területet* Nagyrészen kiterjedt a Kárpátok vidékére északra és keletre és a Dráva és Száva folyók által öntözött déli síkságokra is. *Magyarországhoz tartozott Szlovákia, Transzilvánia, Bánát Temesvárral és Horvátszlavonország.* A világháborút követő szerződés megfosztotta az országot ezektől az annexióktól és csakis a magyar területre szorította. Az új állam területe átlag 92 ezer négyzetkilométer lett, lakosainak száma csak 8,274.000.

Megjegyzem, hogy a tankönyv sem itt, sem Ausztria tárgyalásánál nem tesz említést arról, hogy Magyarország nyugati részét is elvették tőlünk. Úgy látszik, az újonnan megalakult Burgenland már nem érdekli a franciákat.

A könyv szerzője megállapítja, hogy a jelenlegi Magyarország nemcsak földrajzilag, hanem népesség szempontjából is egy egységet alkot. A hegyvidéki lakosság keverve volt. A magyarokkal összekeverődtek itt, – különböző helyek szerint, – a tótok, románok, horvátok, szerbek és németek; a síkság azonban magyar.

Az utódállamok keletkezésének szükségességére nézve érdekes dolgokat tudunk meg e tankönyvből. Minden utódállam létjogosultságát igyekszik bizonyítani. Jugoszlávia keletkezésére

nézve ezeket jegyzi meg: Jugoszlávia lakói mind szlávok, akik különböző szláv családhoz (szlovén, szerb, horvát) tartoznak. A régi területi beosztás miatt a két szlávcsoporthoz közötti különbségek voltak a nemzeti törekvések. Szerbia szerb lakossága azonban a „pánszlávizmus” nevében arra törekedett, hogy megalkossa Nagyszerbiát s ebben koncentrálja Dél-Európa összes szlávjait. Szerbiának ezt a kívánságát a világháború után következő békeszerződés, figyelemmel a háború alatti önfeláldozására, teljesítette is s így a déli államok csatolásával megalakíthatta Nagyszerbiát. Hazánktól kapott részt nem is említi.

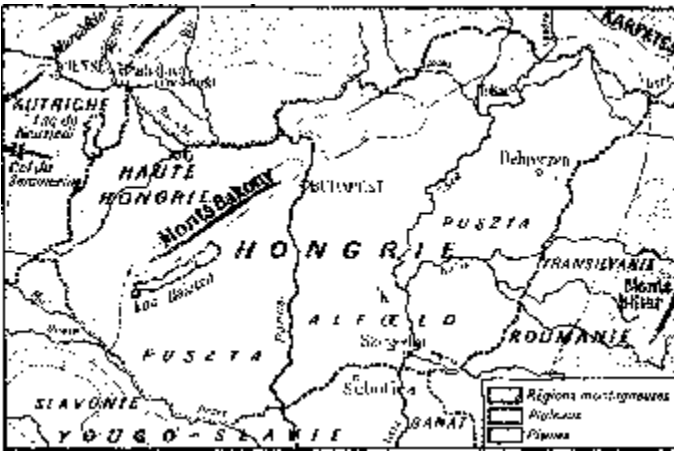
Az így megnagyobbodott új országnak nagy jövőt jósol a könyv. Az ekként keletkezett új állam egységét nemcsak népességi, hanem geológiai s földrajzi alapon is igyekeznek biztosítani.

Sokkal érdekesebbek azonban a Csehország ismertetésénél közölt adatok s azok az előzmények, amelyek a Csehszlovák állam alakulását elősegítették. A könyv a földrajzi leírások után hosszasan s rokonszenvvel foglalkozik a csehek több kérdésével. Érdekes ezekkel egy néhány sorban foglalkoznunk, hogy tiszta képet szerezzünk az új állam s Franciaország közötti rokonszenvről.

Csehország földrajzi fekvésével kapcsolatban az új országnak délfelé való tájékozódását a következőképpen magyarázza: Jóllehet, az Elbe folyó Csehország összes vizeit összegyűjtve Németország síksága felé tör – mondja a könyv – s az Északi-tengerbe ömlik, Csehszlovákia természetes összeköttetése és közlekedése nem észak felé, hanem dél felé, a Duna vidéke felé irányul. Ez képtelenségnek látszik ugyan, – mondja a könyv – de Csehország észak felé nem tudja az összeköttetést fenntartani. Csehország ugyanis Németország felé eső részein nagyobb hegyekkel van körülvéve, csupán csak délfelé nyíltabb. A hegyek megnehezítik az észak felé való törekvést, délfelé, a Duna felé azonban természetes az érintkezése. A Duna vidéke az, amellyel Csehország mindenkor fenntartotta az összeköttetést. Bizonyítja ezt a történelem is. Sorsát Ausztriával, Magyarországgal s Morvaországgal egyesítette, nem pedig Szászországgal és Brandenburggal. Természetes fejlődése tehát csak dél felé lehet.

A németországi földrajzi könyvek ezzel szemben azt vitatják, (I. Harms földrajz) hogy Csehszlovákia külkereskedelmének legelső helye Németország és sok külföldi áru vámmentesen megy az Elbén Csehszlovákiába. A békeszerződés értelmében pedig Németország kénytelen volt az új államnak Hamburgban és Stettinben 99 évre szabadkikötőt bérbeadni. Úgy látszik tehát, hogy Csehországnak mégis van bizonyos kereskedelmi összeköttetése észak felé is.

Az új állam és Franciaország közötti barátságot s az új állam keletkezését a következő cím alatt tárgyalja: *A csehek régi barátai Franciaországnak.* Csehország története – mondja a

7. Francia tankönyvből. Dunántúl nagy részét pusztának tünteti föl. Szabadka már Subotice, Pozsony pedig Bratislava.

könyv – nem egyéb, mint egy hosszú küzdelem a németek ellen, amelyet függetlenségük érdekében vívtak. Szászország és Ausztria között mintegy harapófogóban volt ez az ország s fajtestvéreivel csakis egy keskeny fűldsávon tudott érintkezni kelet felé. E helyzete miatt, azt mondhatni, „*hősiességre volt kárhóztatva*”. A XII-ik századtól kezdődött a germanizálás, amely ellen állandóan kitartott a cseh nép s mindenféle egyesületek révén (zenei, tanító, torna stb.) szervezkedtek ez ellen. A független Csehszlovákia megszervezése a nemzeti törekvések jutalma lett. A cseh nyelv a nyugati szláv nyelvek egyik legkitűnőbb tájszólása, a cseh nemzeti irodalom egyike a legrégebbieknek s leg-

gazdagabbaknak Európában. *„A cseh nép – mondhatni – különösen irodalmának köszönheti, hogy megmenkült a haláltól.”* A csehek és Franciaország közötti kölcsönös rokonszenv már régi idők óta fennáll. Felsőzázad óta a csehek állandóan azon fáradoztak, hogy a franciákat és a szlávokat közelebb hozzák egymáshoz. 1871-ben Csehország volt az egyedüli, amely Elzász-lotharingia annektálása ellen tiltakozott. Később a francia nyelv terjesztésével is igyekeztek a német nyelvet Csehország egyes helyein kiszorítani s az egyes egyesületek révén a két főváros (Paris és Prága) közötti összeköttetést is élénkebbé tenni. *A háború alatt a csehek az antant hűséges szövetségeseinek mutatták magukat s 1918. szeptember 26-án, a fegyverszünet megkötése előtt néhány héttel, Parisban megalakították az új Csehszlovák állam első ideiglenes kormányát.*

Külön fejezetben foglalkozik ezután a könyv a mi volt tótjainkkal is s különös módon állítja be a tótok helyzetét a régi Magyarországon. A fejezet címe ez: *A tótok a legújabb időkig kevéssé voltak ismertek. A tótok – mondja a könyv – etnográfiai és nyelvi szempontból csehek.* Egy másik helyen megemlíti, hogy a tótok kereskedelmileg és szellemileg is élénk összeköttetésben állottak a csehekkel. A nyugati Kárpátoknak a Vah és Hron (Vág és Garam. Sz.) völgyében, úgyszintén a Tisza néhány mellékfolyójának felső völgyeiben élnek. Mivel hegyes vidéken laknak s megélhetési forrásuk korlátolt, kivándoroltak az országból s kenyerüket mint földmunkások, napszamosok, üstművesek, ablakosok és vándor kereskedők keresték meg. Politikai szempontból Szlovákia Magyarország egy részét képezte.

Mivel kevesebben voltak, mint a csehországi és morvaországi csehek s nem támaszkodhattak történeti jogokra, mint a csehek, nem kértek más egyebet a kormánytól, mint nyelvüknek szabad használatát a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban és az iskolában. A magyarok azonban ennek dacára a legzaklatóbb eljárásokhoz folyamodtak velük szemben. Különösen a magyar iskola révén arra igyekeztek, hogy az egész Szlovákiát megmagyarosítsák.

A magyar iskola – mondta egy magyar államférfi 1879-ben – hatalmas gépezet. Az egyik végébe bedobnak

néhány száz szlovák gyermeket s a másik végében magyarokat szolgáltat nekünk a gép.” Az üldözésüket bizonyítja a nagyarányú kivándorlási mozgalom is, melyet a megélhetési források elégtelenségének szoktak tulajdonítani. Az Egyesült Államokba kivándorolt tótok mai száma csaknem 1 millió.

Érdekes végül a könyvnek az a következtetése is, amellyel bizonyítani igyekeznek, hogy Erdély és Románia mennyiben képez egy egységet s mi tette szükségessé e két vidék egyesítését. Előzetesen megállapítja, hogy az új ország hegyes és fensíkös része, vagyis Erdély legkevésbé van benépesítve s városai kevésbé fontosak. E városok legtöbbszörnek többféle neve is van: román, magyar, és néha német is. így pl. Cluj, Kolozsvár, vagy Klausenburg. E csekély magyar vonatkozásokon kívül a könyv sehol sem említi meg, hogy Romániában magyarok is volnának. A románokon kívül csakis a németeket, mint bányászokat említi, a nagy magyar tömbről azonban egy szóval sem tesz említést.

Az 1919-i és 1920-i szerződések alapján létesült Nagyrománia – mondja a könyv – egyrésze, t. i. Erdély, hegyes vidék, fensík, amelyet keletről és délről a Kárpátok határolnak. Ez a románok eredeti birtoka. A románok először Erdélyt foglalták el és csak azután ereszkedtek le a dunai síkságra. Először hegyi pásztorok voltak és csak azután kezdtek a pásztorságon kívül mezőgazdasággal is foglalkozni.

A hegyvidék lakóinak legfőbb kereseti forrása a juh- és szarvasmarhatenyésztés. *Az erdélyi és síksági románok nyájai* egész nyáron át végigbarangolják az *erdélyi havasokat*. Nyáron e helyeken részint nyári telepeken, részint elszigetelt kunyhókban telepednek le az emberek. A tél közeledtével *az erdélyiek* leereszkednek azután részint a fensíkokra, részint a *Romániában levő dunamenti steppékre*. Ez a hegyek közötti legeltetés, amely már régi idők óta fennáll, képezi azt a köteléket, amely a síkságot a hegyvidékkel s a közös népfajhoz tartozó népességet egymással egyesíti. *A síkság románjaival való eme vét- és életközösség indította Erdély fensíkján lakó románokat, hogy síksági testvéreikkel területileg és politikailag egyesüljenek.*

A szóbanlevő tankönyv Csonkamagyarország térképét is közli s az ehhez fűzött magyarázattal is igyekszik jelenlegi országunk természetszerűségét bizonyítani. Az új Magyarország egy nagy síkság, – mondja – amelyet a régi ország által birtokolt, de jelenleg tulajdonában nem levő Kárpátok vesznek körüi. Természetesen, kizárólag mezőgazdasággal foglalkozó ország. *A hegyekben és bányákban gazdag Erdélyt elvették tőle s Romániához csatolták, ami természetes is, mert Erdélyt románok lakják.*

Különös megjegyzései vannak a magyar lakosságra és a városokra is. Magyarországot a magyarok lakják. *A mai magyarok életmódjában mintegy emlékképpen fellelhetők még a régi nomád szokások* (de leurs anciennes mœurs nomades). Ugyanez a véleményük megvolt már a háború előtti földrajzi tankönyveknek is. A magyarok – mondja tovább a tankönyv – tanyákon és mezővárosokban élnek. A városok legnagyobb része nem egyéb, mint az utak, utcák szélén épített házak nagy tömege, ahol az utcákon, utakon a csorda sétál. Egyes községek több mértföldnyi hosszúsággal bírnak, Ezek a városok nem egyebek, mint az Alföld főbb mezőgazdasági piacai. Ilyenek: „Tokai”, „Szegedin” és Debrecen. Egyedüli város, amely méltó erre a névre: Budapest. Buda vagy Ofen régi, megerősített város, amely a folyó jobb partján büszke dombot vesz körül.

A könyv jóslása szerint Magyarország rendeltetése, úgy látszik, az lesz, hogy helyzeténél fogva az élelmiszereket és a nyerterményeket inkább a szomszédos, fontosabb ipari államokba, mint pl. Csehországba, Ausztriába, sőt Németországba fogja szállítani, semhogy ő maga dolgozná fel azokat,

*

A felsorolt adatok semmiben sem különböznek a békebeli adatoktól. A mai francia tanulók, úgy látszik, ugyanolyan vagy még különösebb szellemben nevelődnek, mint a háború előttié. Csodálható-e, hogy az ilyen iskolából kikerült ifjak nem értik s nem is érthetik a mi nehéz helyzetünket, igazságtalan sorsunkat?

Vajjon mikor sikerül majd ezt a sok téves eszmét kiirtanunk?

3 Angolország.

(Angolnyelvű tankönyvek.)

Az angol földrajzok a világháború előtti Magyarországot s Ausztriát egy országnak vették, együttesen tárgyalták. A földrajzok tele voltak országunkra vonatkozó hibákkal, rendszertelenségekkel. Egyes mai földrajzi tankönyvekben ma sincs áttekintés s tárgyilagosság. Egyesek nagyon röviden ismertetik

8. Kanadai földrajzi tankönyvből. Magyarország régi és új határai. A térképet ismertető szöveg megjegyzi, hogy a délnyugati rész Jugo-szláviához, Erdély a többségben levő román lakosságával Romániához, az északi rész pedig Csehszlovákiához csatoltatott. Burgenlandról nem tesz említést.

házánkat. Sőt, a délausztráliai földrajz pl. egyetlen egy szóval sem említi meg hazánkat. Elegendőnek tartja csak azt megemlíteni, hogy a megalakult új országok közül Csehszlovákia a legnagyobb. Ilyenek után igazán nem csoda, ha az angolok közül sokan azt sem tudják, hogy van Magyarország. Az ekként szerzett csekély földrajzi tudás lehetetlenné teszi a mai helyzet megismerését s tiszta képet egyáltalában nem nyújt országunkról. Hogy az olvasónak némi fogalma legyen az ilyen

földrajzi anyag elrendezéséről, s némi összehasonlítást tehessen a mi földrajzi tudásunkkal s a mi iskoláink tanítási rendszerével, szükségesnek tartom, hogy egy ilyen földrajzi könyvnek hazánkra vonatkozó részét csaknem egészében az alábbiakban leközöljem. Dublinben 1924-ben „*Modern Geography*” (!) címen megjelent földrajzban (kiadva: Alexander Thom et Co. Dublin) a következő cím alatt tárgyalja hazánkat: Austria and Hungary. (Ausztria és Magyarország):

Az Osztrák-Magyar monarchia azt a nagy területet foglalja el, amelyet északon Németország és Oroszország, délen pedig Olaszország s a Balkánállamok határolnak. Területe átlag 265.000 négyzetmérföld, lakosságának száma kb. 56 millió. A monarchia feloszlott s területén több, új független állam alakult. Ausztria és Magyarország is mint külön államok szerepelnek, de nagyon megkisebbitett területtel.

Az új államok északon Csehszlovákia és délen Jugoszlávia. Ausztria-Magyarország előbbi területéből egyes részeket átengedtek Olaszországnak, Lengyelországnak és Romániának. A tengerpartból nagyon kevés jut e vidéknek. Fiuméből szabad kikötőt csináltak, hogy azt a birodalom romjain alakult új országok használhassák.

Köszén, vas, arany, ezüst, ólom, higany és só nagy mennyiségben található.

Nagyobb gyáriparral találkozunk a nyugati német vidéken, különösen Csehországban, mindazonáltal gyáripari szempontból nem áll magas fokon ez a vidék.

A finom üvegyártás nevezetes Csehországban. A pilseni és bécsi sör világhírű. A szövőipar ezeket foglalkoztat otthon. Az ipar fejlett, de a lakosság kétharmadrésze mezőgazdasággal foglalkozik. Főbb kiviteli cikkek: gabona, gyapjú, üveg, fa.

Nevezetesebb városok: Wien a Duna mellett, Ausztria fővárosa.

Budapest, a Duna két partján, Magyarország fővárosa. A város két részét hat híd köti össze. Budapest voltaképpen két különálló városrészből létesült, ezért néha ikervárosnak is hívják.

Prága a Moldva mellett, Csehszlovákiának a fővárosa,

A lakosság különböző fajkhoz tartozik, amelyek közül fontosabbak: német, szláv, magyar. Több, különböző nyelven beszélnek.

Ennyit mond Magyarországról és Ausztriáról. Egy külön szakaszban röviden, néhány sorban foglalkozik a Balkánállamokkal s azt mondja, hogy a háború előtt hat független állam volt a Balkánon, és pedig: Románia, Szerbia, Montenegró, Bulgária, Albánia és Görögország. A háború eredményeképpen a Balkánon a következő államok vannak: Románia, Jugoszlávia, (Szerbiával és Montenegróval), Bulgária, Albánia és Görögország.

Ebből a számalmas földrajzi leírásból vajmi kevés fogalmat szerezhet magának az ír tanuló országunk helyzetéről, a történet sérelmekről stb-ről.

Több angol földrajz általában megegyezik abban a véleményben, hogy az Osztrák-Magyar monarchia felbomlásánál nemcsak földrajzi, hanem különösen faji, nyelvi szempontok is szerepeltek. Az egyik ausztráliai földrajz szerint a német nyelvű lakosság Ausztriához, a magyar Alföld, amelyet főleg magyarok laknak, legnagyobb részben *a magyar köztársasághoz*, a monarchia többi része pedig részint az újonnan alakult államokhoz, részint az ellenséges államokhoz csatoltatott. Transzilvánia és a temesvári kerület egy részét a románok foglalták el, Csehországból, Morvaországból s Galícia egy részéből Csehszlovákia alakult, Szlavónia és a Dinári Alpések Jugoszláviához csatoltattak. *Ez a felosztás – mondja a tankönyv – a volt monarchia területén lakó különböző népek nemzeti és faji aspirációjának megfelelően történt. így alakult meg 1918-ban a magyar köztársaság is.*

A kanadai földrajz elismeri, hogy *Magyarország* területben és népességben sokat veszített, de mégis *sokat nyert általa, hogy az új ország faji, vallási, nyelvi és szellemi tekintetben egységes lett, mert a népesség legnagyobb számát a magyar faj képviseli.*

A David Frew-féle földrajz szerint Európa új országai nagyrészt népfaj és nyelv szerint alakultak ki s a nagy hatalmak egyesült törekvése az volt, hogy a különböző nemzeteknek az önrendelkezési jogát megadja.

Ilyen általános leírások s megfigyelések után annál jobban meglepett a skótok földrajza, amelyet egy edinburghi eszperan-

tistától kaptam, s amely szokatlanul részletesen foglalkozik hazánkkal, az utódió államokkal s az utóbbiak helyzetével. Részletesen óhajtom e könyv adatait ismertetni, mert meglepő, sok dolgot mond el. A könyv címe: Europe. A Descriptive Regional Survey, by T. S. Muir M. A. Edinburgh.

A monarchiára s a világháborúra vonatkozólag összefoglalva a következőket mondja:

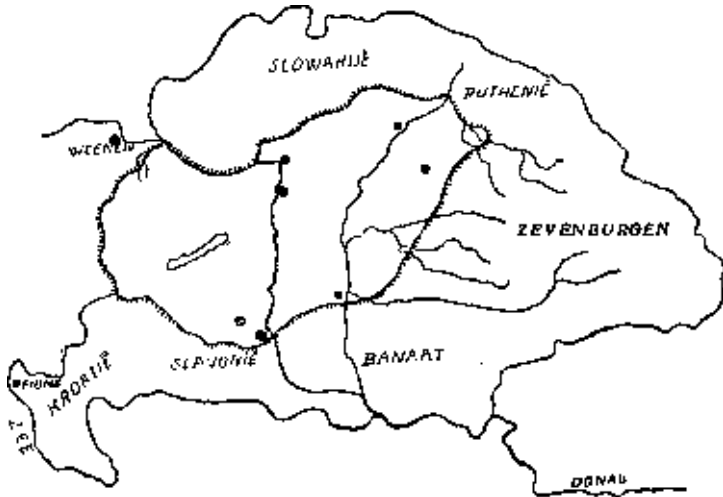
A világháborút Középeurópa országai kezdték, részint, hogy még nagyobb területet nyerjenek, részint, hogy a Kis-ázsiaiba vezető út feletti ellenőrzést megszerezhessék. A központi hatalmak győzelme a németeknek az Óvilágrészben leendő többségét eredményezte volna. (L. Franciaországnál! Egyformák az elvek.) Ellenségeinknek teljes leveretése azonban módot adott a nyugati hatalmaknak arra, hogy a béke feltételeit s Európa egyes részeinek újabbi beosztását a saját felfogásuk szerint intézzék el.

Az 1815-i bécsi kongresszus egyáltalán nem törődött a különböző népek kívánságaival. Csakis arra törekedett, hogy a különböző királyi házak érdekeit s az uralkodók hatalmi egyensúlyát biztosítsa. Az 1918. évben kezdődő békekongresszuson végleg elhatározták, hogy Németország és Ausztria hatalmát, ha lehet, örökre megszüntetik. Viszont, Európa térképének újból való összeállításakor az államférfiak nemcsak arra gondoltak, *amit a nép érdekében a legjobbnak véltek, hanem arra is, amit a népek maguk kívántak*. Szem előtt tartották tehát a nemzetiségekre vonatkozó elvet, vagyis az *ország határainak megállapításánál arra igyekeztek, hogy az érdekelt ország határain belül csakis az odatartozók kerüljenek össze*.

A régi monarchiában az osztrákok voltak a vezetők, jóllehet az össznépeességnek csak egy negyedrészt képezték. Azonkívül voltak a monarchiában csehek, tótok, délszlávok, olaszok, törökök, más kisebb népfajok és magyarok, akik Magyarországon uralkodtak. Ezt a „*vegyes birodalmat*” (ramshackle empire), ahogy annakidején nevezték, Ferenc József egyénisége tartotta össze, továbbá az alárendelt népeknek az a tudata, hogy függetlenségük kivívásához kevés reményük lehet.

A háború kitörését Szerbia ismertetésével kapcsolatban a következőkben magyarázza: Éppen a háború kitörése *előtt* a

horvátok és szlovének királyságot akartak szervezni s ezáltal a birodalomból hármass monarchiát akartak csinálni. A monarchia akkori trónörököse, Ferenc Ferdinánd, szívesen fogadta ezt a tervet, de a magyarok hevesen ellenezték s a szerbek sem fogadták rokonszenvvel. A trónörököst ezek után mégis meggyilkolták; az osztrák kormánynak meg kellett fenyítenie Szerbiát s így lehetséges, sőt nagyon is valószínű, hogy a gyilkosságot Ferenc Ferdinánd ellenségei magában Ausztria-Magyarországban

9. Hollandiai földrajzból. A térkép magyarázataképen mondja a tankönyv: Szlovákiát, Ruténföldet, Bánátot, Erdélyt, Horvát és Szlavonországot 1919-ben elveitek Magyarországtól. Csak a középső része maradt meg mint köztársaság egy kormányzó vezetése alatt. Ausztriához csatolt részről szintén nem tesz említést.

tervezték Ez a gyilkosság volt közvetlen oka a világháborúnak. *A háború egyik eredménye, miként azt láttuk, az volt, hogy Ausztria-Magyarország feloszlik s helyébe új államok keletkeznek.* Hazánk ismertetésénél ezután a következőket mondja: A háború előtt Ausztria-Magyarország mint monarchia volt ismeretes, amelynek császára egyúttal Magyarország királya is volt. 1849-ben a magyarok függetlenségükért harcoltak s Kossuth Lajos nagy államférfiú vezetése alatt bizonyos sikereket is értek el. Végül azonban az osztrákok az orosz hadsereg hatalmas segítségével teljesen legyőzték őket. Néhány évig az osztrákok nagyon kegyetlenül bántak a magyarokkal. 1867-ben azonban,

a poroszoktól ért vereség után, a magyarok megszerezték az önálló parlamentet.

1918. október 31-én a magyarok kihirdették a köztársaságot. A következő évben bolsevik kormány került uralomra, ezt azonban a románok segítségével elkergették s visszaállították a köztársaságot. 1920-ban kormányzó került az állam élére, ki addig marad, amíg uralkodót nem választanak.

1914-ben Magyarország valamivel nagyobb volt Nagybritanniánál. Az 1920. évi neuilly-i szerződés folytán területe 35 ezer négyzetméterföldre csökkent s most valamivel nagyobb mint Írország.

A régi Magyarország valóban földrajzi egységet alkotott, de különös keveréke volt a népeknek. Volt itt magyar, különböző fajú szláv, román, szász, cigány, zsidó és török. Egyes vidékeken kizárólag magyarok vagy szerbek laktak, más vidéken azonban a nemzetiségek összekeverődtek.

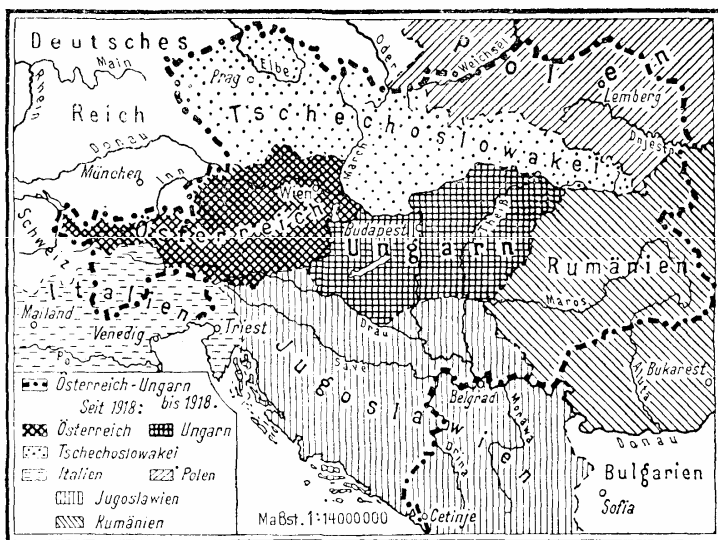
Az összes népességből a magyarok voltak a legtöbben, de nem voltak annyian, mint a többi népfaj együttvéve. A többség az önállóságát követelte az osztrákoktól, de az önállóság helyett a magyarok uralmát kapták meg. Ez nem tetszett sem a szlávoknak, sem a többieknek. A magyarok mindent elkövettek, hogy a nemzetiségeket megmagyarosítsák. *Ez a politika, miként az várható volt, még nagyobb elhatározással készítelte az alárendelt népeket arra, hogy álláspontjuk mellett kitartsanak és ez volt a főoka annak, hogy Magyarország a háború után oly könnyen felbomlott.*

Az új országnak sehol sincs természetes határa, kivéve a Drávának kb. 100 méterföldes szakaszát. A lakosság azonban csaknem mind magyar és a határon kívül lakó magyarok száma aránylag csekély. Így tehát ez az ország faji, vagyis etnológiai szempontból egységet alkot.

A magyar népre vonatkozólag megjegyzi, hogy a magyarok ázsiai bolyongásuk után legvégül Magyarországon telepedtek le körülbelül a IX. század végén. Rokonához, a törökhöz hasonlóan lovas nép volt s főképp állattenyésztéssel foglalkozott. A magyar Alföld nagyon alkalmas legeltetésre, mert kedvező klímája folytán pompás fű terem ott. Később a magyarok meg-

tanulták a gazdálkodást s ma országukban nagy mennyiségben termelik a búzát, kukoricát s másféle gabonát.

Fővárosa: „Buda-Pest”, több mint 1 millió lakossal. Úgy Budapestnek, valamint Ausztria fővárosának, Bécsnek nincs fővárosnak megfelelő fekvése, mert Bécs Ausztria északkeleti sarkában, Budapest pedig Magyarország északi határához közel van.

Die Zerstückelung Österreich-Ungarns. Nach Hettner, Länderkunde.

10. *Ausztria-Magyarország feldarabolása.* (Németországi tankönyvből.) Ausztria-Magyarországot egy államnak tünteti fel. Pontosan beszámol, hogy Magyarországnak 93000 km² területe maradt meg, Romániához 102000, Jugoszláviához 64000, Csehszlovákiához 62000 km²-t csatoltak. Ausztriához csatolt részről azonban *nem* tesz említést.

A magyar társadalmi életre vonatkozólag felháborító tájékoztatatlanságot árul el a könyv. A következő sorok még arra sem alkalmasak, hogy azokkal komolyan foglalkozzék az ember. A magyarok, – mondja a könyv – manapság feudalisztikuszerű társadalmi rendszerben élnek. Az arisztokraták a szereplő osztály, ők birtokolják a földet. *A lakosság többi része parasztok és juhászok, akiknek sorsuk valamivel jobb, mint a jobbágyoké.*

(The remainder of the people are peasants and shepherds, who are little better than serfs.) Sok nemesi család több száz évre visszamenőleg tudja családfáját visszavezetni; büszkék a születésükre s ezért fölényesen viselkednek nemcsak az alárendeltjeikkel, hanem a szegényebb honfitársaikkal szemben is. Ebből keletkezett az 1918.-i forradalom, amelynek ugyan nem volt eredménye, de mégis kissé könnyített a parasztságon.

Naiv tájékozatlanságnál egyébnek nem minősíthetők ezek a lehetetlen kijelentések.

A magyar lovasság – folytatja a könyv – valamikor Európában a legjobbak egyike volt. A magyar huszárok hírneve új szóval gazdagította az angol nyelvet (Az angol nyelv ugyanis a „huszár” szót a magyaroktól vette át.) A magyar irodalom és zene a határon túl is ismeretes lett s Jókai Mór romantikus történeti regényei sok idegen nyelven jelentek meg.

A magyarok a X. században a keresztény vallásra tértek át, első királyuk szent István volt. Néhány évszázaddal később a magyarság a kereszténység bátyja lett a török hatalom ellen és sok elkeseredett harcot vívott a törökökkel.

Az utódió államok leírásánál érdekes adatokat jegyez fel a könyv. Ausztria-Magyarország felbomlásakor az alárendelt népek nem sokáig várakoztak, hogy önállósítsák magukat. Ezek közül legelső volt Csehszlovákia, amely 1918. november hó 14-én hirdette ki a köztársaságot. A köztársaság lakóinak többsége a szlávok különböző ágaihoz tartozik. Számszerint legközelebb állnak a szlávokhoz a németek, azután a magyarok és zsidók.

Csehszlovákia majdnem olyan hosszú, mint Nagybritánia, de sokkal keskenyebb. Ez a körülmény könnyűvé teszi a támadást és nagyban megnehezíti a védelmet. A vasúti fővonalak észak és dél felé ágazódnak szét, s így nincs egy központi városa, amely mindenhol könnyen érinthető lenne. Északon, mivel hegyes a vidék, természetes határa van, délfelé azonban nincs semmiféle földrajzi jellegű határa.

Az összes szlávok között a csehek a legműveltebbek, német honfitársaikkal egyenlő színvonalon állanak. A tótok távolról sem olyan műveltek és dialektusuk különbözik a cseh nyelvtől. A ruthének pedig elmaradtak. Ha figyelembe vesszük a német

elemet, a magyarokról nem is szólva, s a már fent említett földrajzi tényeket, világos, hogy az új államnak sok nehézséggel kell megküzdenie. Ha a csehek gondot fordítanak a tótok s ruthének oktatására, *a németekkel és magyarokkal barátságot kötnek, országuk Európa egyik legfejlődőbb országa lehet.*

Romániánál a következőket jegyzi meg a könyv: Románia a szerencse elkényeztetett gyermeke. Az 1912–1913. évi Balkán-háború végén megszerezte Dobrudzsát. A világháború alatt, igaz

11. Németországi tankönyvből. *Falusi utca Délmagyarországban.* Jobbra, a házak előtt – mondja a tankönyv – téglából készült gyalogjáró van, amely esős időjárás esetére szolgál. Az út közvetlen, agyagos.

ugyan, az osztrák és német csapatok elfoglalták az országot s kényszerítve volt egy lealázó békét aláírni: a háború alatti szenvedései mégsem hasonlíthatók össze Szerbia, Belgium, vagy Franciaország egyes vidékeinek szenvedéseivel. Területe a háború előttihez képest mégis kétszeresénél is nagyobb s így Dél európa államai között a legnagyobb.

Az így megalakult Nagyrománia nehézsége azonban az, hogy az összes lakói semmiesetre sem mind románok. Van közöttük török, bolgár, magyar, német, ruthén és még mások, (itt a többnyelvűséget már nem kifogásolja! Sz.) De úgy látszik,

legtöbb baja van a magyarokkal. Az 1918. évi összeomlás után a román hadsereg bevonult Magyarországra és kétségtelen, hogy a magyai okkal nyersen bántak. A valóság az, hogy a románok megbüntették a magyarokat a németek és osztrákok büneiért. A békeszerződés pedig valóban sokat engedett át Romániának Magyarországból. A Tisza egyik mellékfolyója ugyanis, a Maros lett volna kiszemelve határképen Románia részére nyújtott területnyereség fejében s annakidején a románok közül sokan ezt is nagyszerűnek találták.

*

Biztosra vehető, hogy az a hatalmas akció, amelyet Rothe-mere lord hazánk érdekében megindított, az angol tankönyveknek hazánkra vonatkozó felfogását is rövidesen meg fogja változtatni s az angol ifjúság már a közel jövőben az iskolában fogja tanulni azt az igazságtalanságot, amelyet kénytelenek vagyunk elszenvedni.

4. Olaszország.

(Egy olasz földrajzi tankönyv különös közleményei.)

Nagyobb részletességgel szeretnék itt beszámolni egy közkezen forgó olasz földrajzi olvasókönyvről, amely hazánkat nagyon is különös megvilágításba helyezi s nemzeti viszonyaink ismertetésénél a réges-régen agyoncsépett, rosszindulatú külföldi közleményeket használja föl. A könyv címe: *Letture geografiche ad uso delle scuole seeondarie*. Dr. Pietro Gribauidi, dr Ambr. Mondino. (Földrajzi olvasmányok középiskolák részére).

Jóval a háború előtt jutottam e könyvhöz s a változott viszonyok folytán azt hittem, hogy az olasz tanulók már nem olvassák azt. Sajnos azonban, amint egy velencei eszperantista tanárnőtől értesültem, ez a földrajzi olvasókönyv még mindig használatban van, mert jobb könyv nem áll rendelkezésükre. Írásban figyelmeztettem azután velencei eszperantista kollegámat, hogy a könyvben nagy botlások és nemzetünket sértő régi, idegen, rosszindulatú ismertetések vannak. Egyúttal arra is kértem, közölje ezt a tanártársaival, ismertesse ezt valamely

gyűlésen s pedagógiai lapokban s figyelmeztessék az ifjúságot is, hogy a könyv egyes cikkei nem felelnek meg a valóságnak, hazug rágalmoknak tekintendők, amelyek annak idején csak arravalók voltak, hogy az ellenünk indított ellenséges hajsztát támogassák sa magyar nemzetet a külföldön piszkolják.

A szóbanlevő könyv a következő cikkeket közli Magyarországról:

1. Magyar szokások. A zsidók. (Az „Ausland” 1872. évfolyamából.)

2. Magyarország jelenlegi helyzete. A románok rabszolgasága. (Alfredo Niceforotól.)

3. A magyar síkság.

4. Budapest. (Amy A. Bernardes.)

5. A cigányok Magyarorszáiban. (Vittorio Tissot.)

Ezek közül a Budapestről szóló olvasmány rokonszenvesen emlékezik meg fővárosunk fejlődéséről, kultúrájáról. A magyar síkságról szóló ismertetés, néhány hibától eltekintve, eléggé tűrhető, a többi azonban, különösen az első kettő komolytalan, rosszindulatú, hazug közlemény. Érdekes ezek tartalmát kissé részletesebben megismernünk.

Aki a magyar nép életéről hallott valamit, – mondja az első közlemény – az emlékezni fog a „betyár” névre. Eredeti jelentése a pusztá fia, aki szabad, rabló életet él; átvitt értelemben, kinek viselkedésében nincs jó erkölcs. Igazi betyár a „szegény legény”. Figyelemreméltó feljegyzések szerint a betyár romanticizmusnak ugyan vége lett, de a magyar paraszt életéből nem tűnt el végleg. Nappal a magyar paraszt műveli a földet, este azonban lovára, vagy kasos szekereére ül, fegyvereit magához veszi, s bajtársaival zsákmányra indul.

A magyar keleti fatalizmusában nyugodtan szívja pipáját az akasztófa alatt, a német meg van semmisülve, vagy vallása által megnyugtatta, az oláh átengedi magát a kétségbeesésének, a szerb nemzeti éneke gyújt.

Magyarország néhány megyéjében egy, vagy két éven keresztül majd mindig haditörvényszék működik, ez különösen nagyobb mértékben a magyar járásokban fordul elő. A nép durvasága és vadsága az iskolai nevelés hiányának tulajdonít-

ható. A községek szétszórtak, sárosak, úgy, hogy csak néhány gyermek járhat iskolába, a többit az utca sarában hagyják.

17-70.000 lakossal bíró községei, városai vannak, egy két rossz iskolával. A tanköteles gyermekeknek majdnem a fele minden tanítás nélkül marad. A tanítók nem törődnek hivatásukkal s az ifjúság ezért nehezen tud tanulni. Az 1870. évi miniszteri jelentés maga is elismeri, hogy Zemplén megyében 17 tanító nem tudott írni. E műveletlenség következtében az ipar nem fejlődhetik az országban.

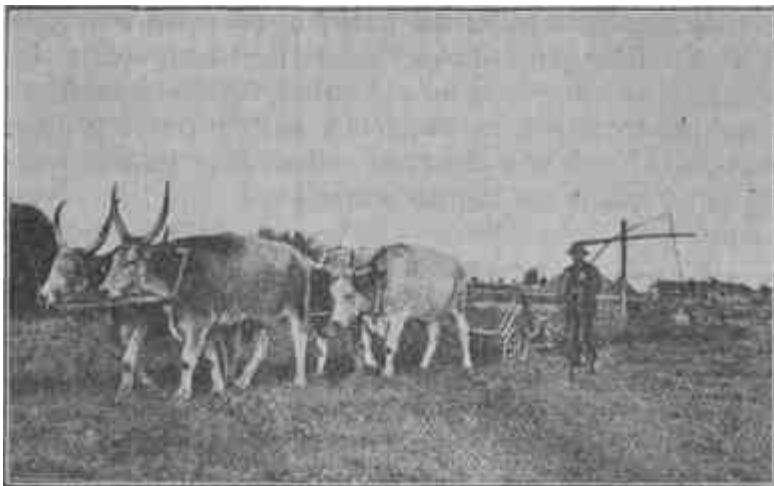
Az oktatás ily nagy hiánya miatt, amely a polgárság felső osztályaira is kiterjed, az ipar a legutóbbi időkig nem tudott kifejlődni. A magyar különben is eddig nem igen érdeklődött az ipar iránt, mert nem volt arra kényszerítve, hogy a földművelésen és pásztorkodáson kívül a nyereség más forrásait is keresse. Maga a mezőgazdaság is amely a magyar élet főütőere, szintén el van hanyagolva. Bizonyítja ezt, hogy a magyar paraszt ahelyett, hogy kicsépné a gabonát, lovakkal kitaposztatja, minek következtében a gabonaszemek nagy része bennmarad a szalmában, vagy összemorzsolódik a szérűn.

A társadalmi életről, Budapestet s néhány más várost kivéve, alig lehet beszélni. A magyarok társadalmi érintkezése abban merül ki, hogy a korcsmákban a zuglapokból merített s rosszul emésztett politikával foglalkoznak. A legkisebb alkalmat sem mulasztják el, hogy ne politizáljanak. Hivatalos banketteken, beiktatásokon öt-hat, végtelen hosszú szónoklat hangzik el, amelyben a külpolitikáról, az állam boldogulásáról, a műveletlenség megszüntetéséről van szó, elfelejtvén azonban, hogy iskoláikban tanítók nincsenek. Ha eközben egy cigány rázendít hegedűjén valamely nemzeti dalra, mindent a pokolba küldenek, politikát, az állam veszedelmét, műveletlenségét, az ipart s a bölcs diplomata elfelejtvén köztisztviselői mivoltát, nemzeti táncra perdül s forog az egész társaság, mint az utca pora, ha felkavarja a forgószelet. A hegedű legutolsó hangjaira pedig lelkesedéssel erszényébe nyúl a mulatozó s az egész pénzt odaadja a cigánynak, talán felesége és gyermekei egész hónapra valójót.

A második cikkben Magyarország helyzetét ismerteti s a magyar népről Tissot által irt kedvező véleményt akarja lerontani. Tissot ugyanis Magyarországot a függetlenség földjének

nevezi, amelynek bátor, nemeslelkű s lelkes férfiai vannak. A magyar fajt büszkének, energikusnak, tüzesnek s lovagiasnak mondja. Büszke az ősi jogaira és régi szabadságára.

Magyarország – mondja a könyv – teljesen más, mint amilyennek képzeljük. A magyarok lovagiassága, a szabadság iránti törekvése, az egyenlőség iránti lángoló tüze nem egyéb, mint álom, mely úgy tűnik el, mint az éjszaka közeledtével az esti felhő.

12. A pusztában. (Hollandiai földrajzi tankönyvből.)

Magyarország távol áll attól, hogy modern és művelt országnak tekintsék. Kivéve Budapestet, amely mint az oázis a sivatagban, valóságos gyöngye az országnak, ahol koncentráldott a műveltség, továbbá Pressburgot (Pozsony. Sz.), a kedves Pressburgot, amely azonban nem mondható magyarnak, mert műveltsége teljesen német. Magyarország többi része nem egyéb, mint az elhanyagolt latifundiumoknak a vidéke, ahol a műveltség nem ver gyökeret és a társadalmi élet az elmúlt századokhoz hasonlóan fejlődik.

Ezután leírja a magyar pusztát s szemlélődését ezzel fejezi be: Végül lát az ember rozoga kunyhót, amely az afrikai utak alkalmával szerzett tapasztalatokra emlékeztet. E vidéken élnek a parasztok, – mondja tovább a közlemény – akik az uraknak

és a nemeseknek szolgálói, a vad pásztorok, akik kóbor és cigányéletet élnek s a pusztában szabadon, magukra hagyott lovakat, akárcsak a Pampaszok vadjait, pányvával gyűjtik egybe. Középkori szokásaik szerint élnek. Esténként a fából és szalmából összetákolt kunyhóik előtt összejönnek s tűz mellett énekelnek. Dalaik annyira egyhangúak és jellegzetesek, mintha a rideg és barbár Tatárország szívéből első kivándorlásukkal együtt jöttek volna.

Ez a durva és nyers nép erőszakos módon érvényesíti politikai nézeteit és hódításait. Erdély három millió szerencsétlen románjainak alárendeltségi viszonya igazi rabszolgaság. Ezt Edoardo Thouvenel francia író a „La Hongrie” című munkájában a legteljesebb mértékben megerősíti, amidőn ezeket mondja: Tíz évszázad múlt el e nép fölött anélkül, hogy jellemük megváltozott volna. A mai magyarok a régi idők barbárjainak egyes fia.

E fájdalmas és hihetetlen rabszolgaság keretének megrajzolása végett – mondja a könyv – nézzük először a *románok politikai helyzetét*. Jóllehet a románok száma három millió, a 417 képviselő közül, akik a budapesti parlamentben ülnek, nincs képviselőjük. Holott, ha Magyarország igazán alkotmányos ország volna, e nemzetiség számához képest 60-70 román képviselőnek kellene lenni. A képviselőválasztó törvény is oly módon van megalkotva, hogy amíg 17.000 magyar egy képviselőt választ, addig 34.000 románnak nincs joga egy képviselőt sem küldeni.

A választásoknál önkényesen járnak el a magyarok s egy bizonyos Cetrú-Silvania nevű kerületben, mialatt a katonaság feltűzött bajonettel a városon kívül feltartóztatta a román választókat, azalatt a választás elnöke megválasztottnak jelentette ki a magyar jelöltet, bizonyos Nemerugi nevűt. (Furcsa nevek! Sz.) Amikor pedig a szerencsétlen románok a választások alkalmával a szavazást megtagadták, a kormány más taktikához fordult. Zsandárokkal erőszakkal vonszoltatta ki lakásaikból a román választókat. Chivestiban (Valószínűleg valamely község neve. Sz.) a csendőrök rálöttek a tömegre, mert megtagadta a szavazást.

A politikai rabszolgasághoz csatlakozik az *értelmisség rab-*

szolgasága is. Míg a magyaroknak, akik 7 millióval szerepelnek 161 középiskolájuk van, a románoknak, akiknek száma 3 milliói csak 3 iskolájuk van, mert a kormány nem engedi az ilyen iskolák megszervezését s azokat megszervezésük után azonnal magyarosítja.

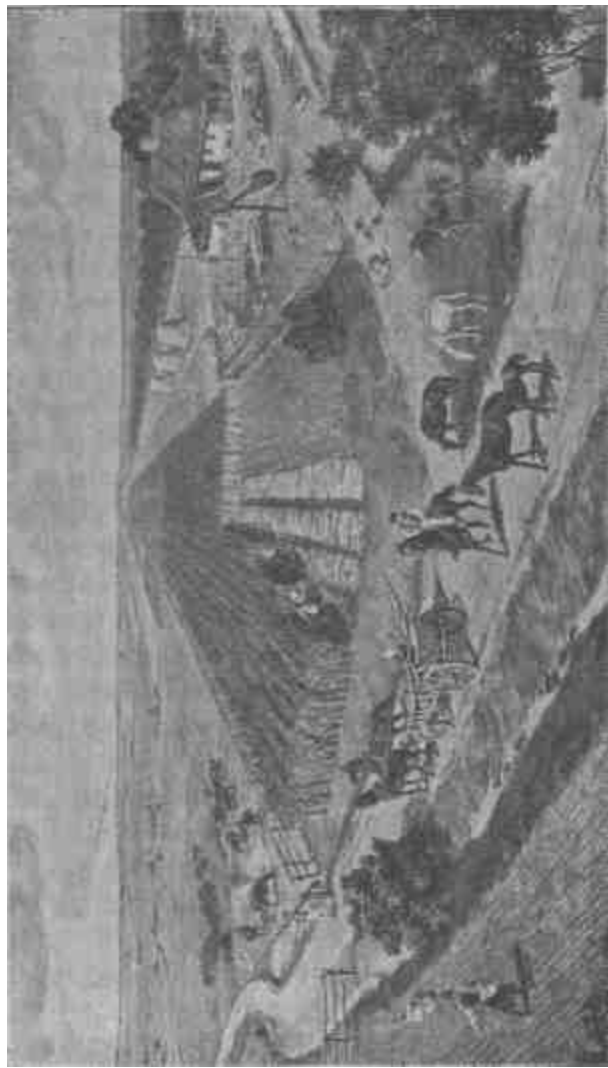
A románoknak a saját alapból fenntartott iskoláit a magyar tanfelügyelők különböző ürügyek alatt bezáratják, vagy községi jellegűvé, illetőleg magyar iskolákká változtatják. Magában a hátszegi kerületben a tanfelügyelő 20 oláh iskolát községi, vagyis magyar iskolává szervezett át. A tanfelügyelők az iskola vizsgálásakor csak azt kutatják, hogy a tanító mily eredményt ért el a magyar nyelv tanításában. Ha a tanító ezen kötelességének meg nem felel, üldöztetésnek, állása elvesztésének van kitéve.

A magyar iskolában a román tanulókat csakis a „piszkos”, „bocskoros”, „buta oláh” névvel illetik. A magyar iskolákban a román gyermekeket ellenségnek tekintik. A tanulók megkülönböztetés nélkül kénytelenek minden pillanatban a nemzeti himnuszokat énekelni: „Minden ember legyen ember és magyar. Oh, áldd meg Uram, a magyarokat!”

Ez a rabszolgaság megnyilvánul a *közigazgatásban* is. A legfinomabb módon kizárják a románokat úgy a központi, valamint a helyi közigazgatásból. Egy vármegyei vezető ember nyilatkozata szerint, a magyar semmi körülmények között nem engedi meg, hogy a közigazgatási hivatalokban román nemzetiségű hivatalnokokat alkalmazzanak, különösen olyan állásokban, amelyekben a néppel érintkeznie kell.

A magyar önkényes eljárásnak fényes példája az 1881. december 16-án kelt körlevél, mely kötelezi a román hivatalnokokat, hogy nevüket magyarosítsák meg. Nyilván azért, nehogy az illetők román neve is emlékeztessen a gyűlölt és rabszolga nemzetiségre.

Annak igazolására, hogy milyen teher a magyar uralom a románoknak, álljon itt egy gráci egyetemi hallgató nyilatkozata: „Ha azt állítják, hogy mi a régi, osztrák abszolutizmust a magyar szabadsággal szemben előnyben részesítjük, ez így is van: az osztrák abszolutizmus, dacára szigorúságának, összehasonlíthatatlanul kevésbé volt terhes és tisztességesebb volt, mint a magyar alkotmány.”

13. Szeged melletti puszta. Érdemes kiemelni ezt a fantasztikus képet, a szőlővel dolgozó asszonyt, a kertessel beültetett szántóföldeket elő, több népszerűségét (Hátrajó állományban fordul elő).

A „Keleti kérdés” című fejezetben a volt monarchia nemzetiségeiről csaknem ugyanazt a véleményt olvashatjuk a szóban levő könyvben, amely annak idején a többi, külföldi földrajzi tankönyvekben jelent meg.

Az 1867-es kiegyezés folytán – mondja a tankönyv – Ausztria Magyarországgal egyesült, vagyis egy olyan országgal, ahol a magyarokkal együtt élnek a délszlávok és románok, nemkülönben kisebb számban németek és északiszlávok. *Európa békéjének megvédése érdekében szükséges, hogy ez a néprajzilag, nyelviileg és vallási tekintetben különböző néptömeg együtt maradjon.* A Kelet bizonytalanságaival szemben és a nyugati érdekek megvédése szempontjából meg kellett teremteni Európa központjában ezt az egységet s épen ezért Európa sohasem akarta meghallgatni Magyarország autonómiájáért harcolók kívánságait.

Románia népe azonban, hivatkozva a légi latin tradíciókra, ki akarta ragadni a Kárpátokon túl, Erdélyben lakó testvéreit a magyarság uralma alól. Ez okozta Románia és Magyarország közötti ellenszenvet és ez vetette meg a dákó-román kérdés alapját is.

Magyarország katolikus állammá lett – folytatja tovább a könyv – Szent István ezáltal kiragadta országát a szlávizmus karmai közül. A magyarországi katolikus szlávok, faji és nyelvi rokonságuk ellenére sem hódolnak meg a pánszlávizmusnak, a románok viszont vallási okokból engednek a pánszlávizmus hatásának.

A szóban levő cikk annak idején azt jósolta, hogy a magyarság nagyobb kultúrája folytán a maga részére biztosítja majd a Kárpátok feletti, talán közel jövőben beálló uralmát. A Kárpátok és Balkán között Románia virágozhatna, ha belenyugodna abba, hogy Besszarábia orosz és Erdély magyar kézen maradjon.

A cigányokról szóló cikkben többek között ezeket mondja a könyv: Az első, ami a cigánynak az összes javak között legjobban kell: a szabadság. Olyan országról szokott álmodni s olyan után sóvárog, ahol a lustaság és muzsika megrészesíti az embert. Hol található tehát különb hazát, mint a magyar pusztákon (steppeken), ahol napokon keresztül nem lát az ember

más élő lényt, mint sasokat, gólyákat, vadrécéket s vadlovakat?

*

Sajnálatos körülmény, hogy az ilyen olvasmányokat még mindig olvassa a külföldi tanulóifjúság. Ilyenek után igazán ne csodálkozzunk, ha az illetők a legfurcsább színben látják Magyarországot s meglepődnek, ha kultúrával találkoznak itt. Egy bolognai eszperantista professzor, aki az itteni betyárvilágról valószínűleg e könyv révén szerezhette tudomást, s aki Magyarországot is meg akarja látogatni, azt a kérdést intézte hozzám, hogy a magyar vidéki szállodában jóindulattal, avagy gyanakvóan fogadják-e az idegeneket?

Nagyobb hiba azonban, hogy az ilyen könyvek révén az u. n. „betyárizmus” (ahogy az idegenek mondják) s a betyárromantika híre nemcsak egy-egy országban marad meg, hanem sajnos, továbbterjed s az ilyen adatok más ország tankönyveiben is felütik a fejüket. E könyv anyagának összegyűjtésekor Assuncionból (Paraguay, Délamerika) is kaptam levelet, amelyben egy eszperantista a következőket írja: A földrajzi könyvünk külön olvasmányt, mint *érdekességet* közöl a magyar síkságról, a magyarokról. Legyen szíves, írja meg, *ki az a „betyár” és „szegény legény”*.

Vajjon, nincs-e valami kapcsolat az olasz közlemény s ezen, úgynevezett érdekesség között? Érdeklődésemre még nem kaptam választ a paraguayi eszperantistától.

14. Budapest. (Finn tankönyvből.)

5. Németország és Ausztria.

A háború előtti német földrajzi tankönyvek hálás témája volt Magyarország. A magyarosításról, a magyaroknak függetlenségük iránti jogtalan törekvéséről, az osztrákok kulturális szerepéről s a puszták vadságáról nagyon szerettek irogatni. Közvetlen a háború előtt megjelent egy német földrajzi tankönyv, mely élesen kritizálta a magyarokat azért, hogy az 1867-ben kivívott egyenjogúsággal nem elégedtek meg. Ezen felül még azt is akarták, ami közös volt: a pénzügy egy részét, a hadsereget, (a hadsereg német vezényletének kiküszöbölésével) a diplomáciai képviselőnek különváltását s ekként az osztrák császársággal perszónalunióban akartak maradni.

Ugyancsak a szóbanlevő földrajz kifogásolta annak idején, hogy a magyarok a német, szláv és román néptörzsek megmagyarosítását a legnagyobb tapintatlansággal űzik. E magyarosítási törekvések miatt csak a magyarul beszélők száma 1880-tól 41%-kal emelkedett. E magyarosítási akció miatt – írták annak idején a németek – a németeknek túrniök kellett, hogy 1867 óta községeiknek magyar nevet adtak: Kronstadt azóta Brassó, Hermannstadt Nagyszeben lett. Hosszasan tárgyalták annak idején a Kaiserstaat kulturális feladatát s fontosságát, a német kultúra terjesztését stb.

Változtak azonban az idők, változtak ezzel az elvek is. A mai német földrajzi tankönyvek a régi elvekből sokat felhagytak s új nézőpontból figyelik az eseményeket. Az idegen uralom alá került németek védelmével foglalkoznak most különösebben.

A mostani földrajzi tankönyvekből látjuk, hogy az idegenbe került németnyelvű, volt honfitársaink helyzete nem irigyléseméltó. Úgy látszik, lassankint rájönnek arra, hogy mégis jobb volt a magyar uralom. Követésre méltó azonban a németbirodalmiaknak az a fajszeretete, amelyet az idegenben levő nyelvrokonaik iránt éreznek s az a törekvés, amellyel segíteni óhajtanak rajtuk. Tanulhatnánk mi is ebből s követhetnők példájukat az idegenbeszakadt magyar testvéreinkkel szemben.

A Harms-féle földrajz megjegyzi, hogy *az erdélyi németek a magyarok alatt nagy kiváltságokat szereztek. A szászoknak*

most azonban iskoláik fenntartása érdekében nagy áldozatokat kell hozniok. A régi, gazdag földbirtokokat, amelyekből annak idején a költségeket fedezték, a román kormány elvette s a román parasztnak osztotta szét. Mindazonáltal a németek erősen kitartanak anyanyelvük, erkölceik és szokásaik mellett. Úgyisintén a bánáti svábok is. Az elnyomatás dacára iskolájuk, templomuk s egyesületeik révén erősen ragaszkodnak a német szellemhez.

Még élesebben támadja a könyv a németeknek Csehszlovákiában történő csehesítését. Már a világháború előtt is – mondja – a csehek fölényesen büszkék voltak nemzeti mivoltukra s ez a büszkeség most, mikor uralomra kerültek, még növekedett. Mindenféle ravaszsággal s erőszakkal igyekeznek csehesíteni az általuk gyűlölt németeket. Ezért a cseh kormány több száz iskolát elvett a németektől s cseh iskolát csinált belőlük.

Csehszlovákiában három-négyezer osztály szűnt meg. A németek még saját költségükön sem szervezhetnek német iskolát. A legtöbb német azonban a legnagyobb szívóssággal kitart nemzetisége mellett épp úgy, mint a Tirolban, Magyarországon és Erdélyben lakó németek.

Amennyire lehetséges, – mondja a tankönyv – a német birodalom köteles segíteni a külföldi németeket nemzetiségükért folyó harcaikban. A külföldi németség védelme céljából megalakult egyesület főfeladatául tűzte ki, hogy a külföldön levő német iskolákat támogassa. Sürgősen szükséges, hogy az ilyen törekvéseket Németországban az eddiginél nagyobb mértékben támogassák.

*

Egyes német földrajzi tankönyvek még most is szívesen foglalkoznak a magyar pusztával, egyesek azonban szűk keretekbe szorítják az erre vonatkozó ismertetést. A Harms-féle földrajz szerint a steppe, vagyis a puszta fűvel benőtt térség, amely lassankint szántófölddé alakul át, mert nagyon termékeny. A pusztai pásztorok kalandos élete *nagyobbrészt eltűnt*

A Rusch-Herdegen-féle földrajz szintén megjegyzi, hogy mindinkább több és több területet hódítanak meg a mezőgazdaságnak s mindinkább több és több sínpar metszi a puszt-

tákat. *Ezáltal a valamikor annyira rettegett rablók, akikről Bismarck annak idején a feleségéhez intézett levelében oly szemléletesen írt, mindjobban visszaszorítottak.* Jelenleg a steppén utazónak két veszedelmes ellenféllel kell megküzdenie: a rossz ivóvízzel és a haragos juhászkutyákkal.

Wenig nyomán a könyv a következő leírást adja az Alföldről: Ha az ember Ofen-Pestről kelet felé utazik az Alföldre, a vidék mindegyre sivárabb és egyhangúbb lesz. A végtelen szántóföldek egymást váltják fel. Az agyagos pocsolyákban hente-tereg a csorda, a pásztorok pedig a parton fekusznak s nyújtózkodnak a kiszáradt, repedezett földön. Alacsony, fehérre-meszelt, agyagból készült s nádtetővel fedett kunyhók mutatkoznak itt is, ott is; mellettük görbe, rozszantfalu istálló. A jószágot a gémeskúthoz hajtják, amelynek hosszú rúdja belenyúlik az izzó, reszkető levegőbe s amely az egyedüli nyugópont az égbolt és a steppék között. Kép kép után váltakozik: Itt a *csikós* által (lovas pásztor) őrzött ménes, amely a nap heve elől néhány akác gyér árnyékában húzódik meg, amott a gémeskút körül félig meztelen s pajkos gyermekek serege látható, egy vándorló cigánybanda, egy tanya, egy pusztai falu. A steppét az egyes helyeken jól művelt szántóföldek szakítják meg, kiterjedt kukoricaföldek, dinnye-, répa- és veteményesföldek váltják fel egymást.

Az állattenyésztéssel s mezőgazdasággal foglalkozó népeség nagyobbrészt nagyközségekben él. A tanyák nagyon egyszerűen vannak építve. Mivel a steppéken fa és kő nincsen, a házakat agyag- és sártéglákból építik és szalmával, vagy náddal fedik. Az utcák kikövezése ismeretlen itten. *A magyar községek nagyobbrészt rendetlenek és piszkosak.* Annál kedvesebbek – mondja a könyv – a német községek. Az Alföldön különösen sváb parasztok laknak, akik 200 évvel ezelőtt telepedtek ide. A magyar sváb falu utcája széles, (átlag 40 méter) mindkét oldalán akácok és szederfák díszlenek. A fehérre meszelt, vagy kék és pirosra festett házak különösen kedves hatást tesznek. A ház belseje nagyon kényelmes és tiszta. Az istállóban 15-25 ló bizonyítja a gazda jólétét.

Jellemző, hogy az annyira alapos németek országunk helységneveivel, sőt a magyar nép elnevezésével sincsenek tisztában. Az „Ungar” szót többféleképen fordítják és írják le. Pl. magyar,

madjar, madjarien. A Harms-féle földrajz a „magyarén” szó kiejtését így jelzi: „madscharen”, vagyis magyarosan kiejtve „madzsar”. Tehát még annyi fáradságot sem vesznek maguknak, hogy volt, régi szövetségesük nevének kiejtését megtanulják.

A városoknak német elnevezéséhez görcsösen ragaszkodnak, nem törődve azzal, hogy célszerű-e vagy sem. A németiség s a német szellem térhódítását látjuk ebben is. A Harms-féle földrajznak békeidőben történt áttanulmányozásakor, a községek német elnevezése miatt a szerzővel érintkezésbe léptem, aki a hozzám intézett levelében többek között a következő érdekes véleményét adta: A németeknek ama hajlandósága, hogy az olasz- és magyarországi városok neveit német nevekkal jelölik, a két ország s Ausztriával való évszázados érintkezésének tulajdonítható. Bizonyos érzelmi momentumok szerepelnek itt, melyeket Ön legkevésbé sem hagyhat figyelmen kívül, mert az Ön leveléből is erős, hazafias érzés szól. Egyrészt azonban kívánságának eleget akarok tenni. A hatodik kiadástól kezdve a német nevek mellé mindenhol a magyar nevet is fogom írni, mert igazat kell adnom Önnek, hogy nekünk németeknek *h* tudnunk kell, hogy az egyes városokat miként nevezik az illető országban.

A mostani könyvekben azonban ismét csak a régi elnevezéseket látjuk; Ofen-Pest, Oedenburg, Waitzen, Erlau, Plattensee, Fünfkirchen stb. Ha valamelyik könyv véletlenül magyar elnevezést használ, nem mulasztja el zárójelben a német elnevezést is jelezni. Budapest (d. h. Ofenpest).

Jellemző, hogy a németek sem a múltban, sem most nem akarják a magyar elnevezéseket *h* isználni. Viszont, Csehszlovákia rövid idő alatt kivívta már azt, hogy egyes németországi tankönyvek a német elnevezés mellett a szláv nevet is használják. Pl. Pressburg (Bratislava). A csehek e tekintetben, úgy látszik, intenzívebben dolgoznak, mint mi, mert már az ausztráliai földrajzokban is Bratislava szerepel s ennek magyarázataképpen pedig zárójelben nem Pozsony, hanem „Pressburg” van. Pozsonynak magyar elnevezését évszázadokon keresztül nem tudtuk meghonosítani a külföldi földrajzi tankönyvekben, a csehek pedig ily rövid idő alatt világszerte már ismertté és használatossá tudták tenni a teljesen új szláv elnevezést.

Még egy néhány érdekes adatot közlök az E. V. Seydlitz-féle németországi földrajzi olvasókönyvből, amely Breslauban 1927-ben jelent meg s röviden megemlékezik a jelenlegi Magyarországáról is.

Szegednek sok szép épülete van, – mondja a könyv – amelyek a belváros szépségét emelik. Ennek dacára mégsem mondható nagyvárosnak, mert a központból kiágazó hosszú és széles utcákat kizárólag földművesek lakják. Most, aratás idején kihaltak az utcák, mert valamennyien a mezőn dolgoznak.

14. Magyar puszta. Osztrák tankönyvből. Leipzigban megjelent kép után.

Mindjárt a város mellett kezdődik a puszta. *De nem az a puszta, melyet mi Lenau költeményei után képzelünk: hatalmas gyeptérségekkel, egyedülálló „csárdás”-sal, (csárdát akar mondani) ménesekkel és gémeskutakkal.* Ez csak régen volt. A mérnökök most már az egész pusztát romantikájával együtt négyszögű területekre osztották be és a magyar szorgalom ezeken a geometriai idomokon gazdag terméseket tud produkálni.

Érdekes és különös a szerzőnek ez a felvilágosító magyarázata is: a paprikaföldek nem pirosak, hanem sötétzöld színűek, mint a burgonyaföldek. Csakis a száraz paprika piros, amelyet

a parasztasszonyok a szegedi vásáron nagy zsákokban árusítanak.

Az Alföldön keresztül észak felé utazunk – folytatja tovább a könyv. A szántóföldek között imitt-amott akácoktól s nyárfáktól körülvelt tanyák láthatók. A paprikaföldek megszűntek s kezdődnek a szőlők. Hellyel-közzel kis falvakhoz érünk, rófnyi névvel, amely hosszabb mint maga a község. A városok a síkságon már messziről láthatók, kedvesek, vonzóak s bizonyos moszkovitszerű (orosz) jellegük van.

Szolnokon megállunk. Csinosan kikövezett, széles utcák. Jobbra-balra nincsenek földműves házak. Ez is olyan város, mint a többi. A vendéglőben játszik a cigány. Csakugyan meg kell adni, hogy ezek a fickók úgy hegedülnek, mint az ördögök. Kóta nélkül játszanak, s az ember szívébe markolnak. És ha valaki olyan botfűlű volna, akárcsak a vakondok, akkor is magukkal ragadnák.

Külön cikkben ismerteti a „Verein für das Deutschtum in Ausland”-nak (A külföldi németiség egyesülete.) a nyugatmagyarországi németekre vonatkozó véleményét. A nyugatmagyarországi németiség Ausztriának kelet felé terjeszkedő természetes folytatásának tekinthető, amellyel évszázadok óta a közös sors, közös kultúra s nyelv által a legszorosabban össze volt kötve. Német Nyugatmagyarország tehát semmi szín alatt nem politikai, hanem néprajzi fogalom.

Mint természetes néprajzi egység megtartotta régi szokásait. „Egy ezredévi, idegen magyar uralom s 1867 óta az összes kormányok legnagyobb mértékben kifejtett magyarosító akciója sem volt képes ennek a kis népnek tősgyökeres német jellegét szétmorzsolni.”

A bánási németiség ellentálló képessége már jóval kisebb mint a hienceké. (Vas és Sopron megyei németiség. Sz.) Viseletükben s nyelvjárásukban észrevehető már a magyar és szláv hatás. A wieselburgi (mosoni) németek gyorsabban tanulják meg a magyar nyelvet s így könnyebben magyarosíthatók is. Mindamellet ez a kis németiség is a mai napig megőrizte német jellegét s falvaik, házaik nemcsak a nem német nyelvű szomszédjaikétól, de a hiencekétől is különböznek.

E fejezet befejezéseképen – bármennyire is nehezemre esik – mégis szükségesnek tartom, hogy egy burgenlandi olvasókönyvnek hazánkra vonatkozó egy-két adatáról is megemlékezzem. A burgenlandi németek, amikor velünk közös állami kötelékben éltek s búban, Örömben több évszázadon keresztül a magyarsággal együttesen osztoztak, a magyar állampolgár összes jogait élvezték. Hosszú, *sőt, amint ők mondják, egy évezredes együttlét alatt megőrizték nyelvüket, szokásaikat, erkölcsüket.* Ezt nemcsak a magyarság mondja – miként alább látni fogjuk, – hanem németbirodalmi testvérük, sőt ők maguk is megállapították. Hogy a hiencek ezer éven keresztül meg tudták őrizni különleges tájszólásokkal bíró nyelvüket, ez legfényesebb bizonyítványa a magyar testvéri jóindulatnak és türelemnek. Ehhez hasonló esettel sehol sem találkozunk az egy és ugyanazon államban élő s egymásra utalt különböző nyelvű népeknél.

Az alább ismertetendő könyvben foglalt szellemet nem is tekintjük olyannak, amellyel Burgenland egész németisége azonosítaná magát, hanem csakis annak a néhánynak a különös felfogása ez, akik a változott helyzetet a maguk számára akarták kihasználni. Kezembe akadt egy burgenlandi, újabbi kiadású földrajzi tankönyv is, de ez egyáltalában nem nyilatkozik ilyen szellemben s teljesen tárgyilagosan ismerteti Burgenlandot. Az olvasókönyvet, amelyet ismertetni óhajtok, Adolf Parr és Kari Lustig szerkesztették s 1924-ben jelent meg. A mai helyzetre vonatkozó s az olvasókönyv különböző olvasmányaiban előforduló érdekesebb megjegyzéseket a következőkben foglalom össze:

A st. germain-i szigorú békeszerződésnek talán egyedüli fénypontja az, – mondja a könyv egy helyen – hogy Burgenlandot Ausztriához csatolták. Gazdasági szempontból már évszázadok óta Ausztriához törekedett, különösen Bécshez, amely élelmicikkeinek beszerzése végett éppenséggel nem nélkülözhetette Burgenlandot.

Egy hosszú olvasmánnyal kapcsolatban szemléltetve s mondhatni naiv módon igyekszik bemutatni, mily öröm érte Burgenlandot, amikor Ausztriához csatolták. Az egyik falu tőtanítójához ugyanis egy mérnök barátja érkezett s hosszas beszélgetés után a főtanító egy levelet mutat barátjának, amelyet

egy volt s Amerikába kivándorolt tanítványától kapott. A volt tanítványa elpanaszolja levelében, hogy Amerikában nem élhet meg s ezért haza kell mennie. E levél utóirata a következő:

Levelem megírása után egy ismerősöm látogatott meg: Schaffelhofer úr Bécsből, ki annakelőtte osztrák százados volt s most zongoratanítással keresi itt a kenyerét. Nagy füzetet tett az asztalra s mondta. Ép most kaptam ezt hazulról. Holnap este visszajövök. Ma rengeteg sok a dolgom. Boldog karácsonyt! Ezzel elment.

Hihetek-e szememnek? Már a borítékon ez áll: német haza, Burgenland. Május-június 1920. A közepén pedig az öreg, tiszteletreméltó címer, a kapu fölött a három torony és a két csillag... és én olvasok, olvasok . . .

És mégis igaz: ami szép Burgenlandunkat Németausztriához csatolták, az osztrák köztársasághoz. Itt áll feketén fehéren. Mi hiencek nem tartozunk többé idegen államhoz, szánakozóan megtúrve és csekélyebb értékűnek tekintve. Testvérek vagyunk a testvérek között!

És a sok pompás kép! A kedves szavak! Szavak az én anyanyelvemen kiejtve! hienz módon!

Áldja meg az Isten azt az embert, aki az én hazámnak a Burgenland szót kitalálta!

Oh, kedves főtanító uram, higgye el, szemem könnybe-lábadt s végre nem bírtam magammal, sírtam, mint egy kis gyermek. „Örömkönnyeket hullattam karácsony estéjén . . .

Olyan hosszú idő után tehát végre szabad lett az én drága otthonom. Német hazám van, szabad polgára vagyok az osztrák köztársaságnak! Higgye el nekem, ha már előbb nem határoztam volna el magam az elutazásra, ebben a szent órában biztosan megtörtént volna... Önnek azonban, főtanító úr, megfogadom most, hogy mint a hazai föld hűséges fia térek most vissza. Eleget akarok tenni kötelességemnek és szorgalmasan akarok dolgozni német hazám és nagy, nemes népem boldogulásáért.

— Nos, mit szólsz ehhez a levélhez? kérdi a főtanító mérnök barátját.

— Mit mondok hozzá? — ki kell függeszteni a fekete-táblára s nyilvánossá tenni. Biztosra veszem, aki ezt a levelet elejétől végig elolvassa, nem engedi magát félrevezetni idegen

ágensektől és tízszeresen meg fogja gondolni, vajjon a német anyaföldet elhagyja-e és kivándoroljon-e.”

Eddig tart az olvasmányhoz fűzött levél. Az olvasmányt pedig Kari Gebhardt írta *Karl M. Lantos* nyomán. Lehetséges, hogy az olvasmány eredeti írója, Lantos, valamikor más országra alkalmazva is írhatta ezt az épületes olvasmányt.

Hogy az olvasókönyv tartalma azonban még különösebb legyen, az előbb jelzett levél után következő olvasmány elején, amely a „Burgenländer”-ről szól, az elnyomott németekről ezeket

16. Puszta ménes zivatar előtt, (Csehországi földe.)

írja: Fent északon, a síkság közepén (t. i. Burgenlandban) él a heidebauer (burgenlandi paraszt), *tetszetős, nagy kiterjedésű községekben*, épp úgy, mint a bánáti sváb. *Parasztjaiét, mintaszerű marhaállomány található mindenütt.* (J)

Burgenland történetének leírásánál megjegyzi, hogy a bajoroknak 907. évi június hó 18-án történt leveretése után egész Pannónia és Ostmark egészen az Ensig a pogány magyarok uralma alá került. Ez természetesen visszaesést jelentett, mert sok helyen a németséget és a kereszténységet kiirtották. Később azonban az ittmaradt németiség újabb német betelepítéssel megerősödött s nyugodtan tovább dolgozhatott. A burgenlandi né-

metség ezért – mondja a tankönyv – a IX-ik század elejéig tudja történetét visszavezetni: *történeti foga van tehát ehhez a földhöz.*

A tatárjárás utáni újabbi német letelepítések idejében magyarok is jöttek erre a vidékre. Nemes, tősgyökeres magyar földbirtokosok mind nagyobb és nagyobb számban jelentek meg. A folyók és községek a német elnevezésen kívül magyar nevet is kaptak ez időben. A magyarság csakis a hivatalos körökben szerepelt; a nép azonban nyelvében és erkölceiben német maradt és állandó összeköttetésben volt a Lajtántúli németekkel.

1867-től kezdve azonban el kellett némulnia a német nyelvnek Magyarországon; semmiféle német egyesületet, még kevésbbé német iskolát nem tűrtek meg. Most megint szabad Burgenland s a német irodalom sok értékes dolgot várhat tőle. A népesség dacolva a magyar tanítóval (Dem madjarischen Lehrer zum Trutz) erősen kitartott régi nyelve, szokásai és erkölcei mellett.

A fölszabadulás örömét versekben is kifejezi s ezekben is elismeri, hogy a rabság alatt meg tudta őrizni igaz németiségét. „Hienzenland unser!” című versben pl. többek között ezeket mondja az elszakított területről: Vér és jog ellen, idegen járomhoz láncolva ős eredetiségedben maradtál meg évszázadokon keresztül. Megérkezett a napod, amikor szabadnak érezheted magad; recsegeve omlottak össze a korlátok, amelyek ellenségesen választottak szét minket. Szabadulj ki az ijesztő szolgaságból, térj vissza atyái házádba, ahol szeretet és hűség vár rád!

Ilyen következetes elvek hangoztatása után kissé különös érzéssel olvassuk a könyvnek azt a részét, ahol a szerző a burgenlandi horvátokról ír s örömének ad kifejezést, hogy elnémetesedtek. A burgenlandi német szerkesztők rabszolgaságnak minősítik a magyar uralmat, de ugyanakkor természetesnek tartják a horvátok elnémetesítését.

Milyen különös is az, hogy az állítólagos magyarosítás miatt kálváriát járt magyar nemzet ezeréves uralma alatt a németiség megtartotta őseredeti német szellemét, nyelvét, de a vele és talán a magyarokkal is szomszédságban élő horvát azonban itt, a magyar földön germánna lett. Különös jelenség, de sajnos, így van ez! Ebben teljesen igazuk van a burgenlandi tankönyvíróknak. A német a maga germanizáló, csendes munkáját nyu-

godtan végezhetette, a magyar pedig a külföldön annyira hangoztatott magyarosítási akciójáért, az anyanyelv elrablásáért az állítólagos kultúrvilág ítélőszéke elé került.

Okulásul ragadjunk ki egy néhány megjegyzést, megállapítást a jólelkű horvátokról írt olvasmányból.

A burgenlandi horvát községek neve csaknem mind német. Ez a német elnevezés arra vezethető vissza, hogy e községeket nagyrészt a németek alapították s a török harcok idején a néptelenné lett községekbe horvátok telepedtek le. *A községek német neve a magyarosítás dacára is csökönyösen továbbra megmaradt*, sőt a horvátok sem ismertek más nevet. A horvátok a németektől tanulták a kultúrárt. Sok horvát községben és annak határában német feliratok vannak. Több horvát az anyanyelve helyett a németet használta. A burgenlandi horvátok természetes barátai a németeknek és vonzódnak a németekhez.

A Burgenlandban megteremtett német kultúra nem maradt hatás nélkül a horvátokra. Nemcsak sok szokást és erkölcsöt sajátítottak el a németektől, hanem különösen arra is törekedtek, *hogy a németekhez csatlakozzanak s így elkerülhessék a magyarosítást Már régóta örültek annak a napnak, amelyen a horvátok és a németek a bilincsektől megszabadulnak, hogy e vidék németisége az osztrák és a birodalmi német testvérek kultúrnívójára emelhesse műveltségét*

Íme, így fest a magyarosítás rettenetes akciója! így lett ezek szerint a volt magyarországi horvát *a magyar uralom alatt nem magyarrá, hanem németté*. Ezt pedig – hála Istennek * – nem mi magyarok, hanem egy-két német mondja. Az egész németiség azonban, ismételten hangoztatjuk, nem így gondolkodik!

17. Puszta. (Finn földr.)

6. Hollandia.

(R. Schuiting földrajzi tankönyve.)

A francia tankönyvhöz hasonlóan elég részletességgel foglalkozik a volt birodalom nemzetiségi politikájával s annak következményeivel. A jelenlegi dunai államok – mondja a könyv – a régi Ausztria-Magyarország helyét foglalják el, amely a nemzetiségi harcok miatt a világháború után feloszlott. A dunai államok feladata Középeurópát a kelettel összekötni. A régi Ausztria-Magyarország Középeurópa és Kelet között a kultúrhidat képezte s e tekintetben a németek voltak a vezetők. Az előbbi évszázadokban ezáltal a széthúzó néptörzseket egybe lehetett tartani a keletről jövő veszedelmek, különösen a törökök ellen.

Ausztria és Magyarország 1867 óta perszónáluniót alkotott. *Hiányzott azonban ennek az államnak az egysége*, amit a következő számok is bizonyítanak. A birodalomban következő nemzetiségek és nyelvűek voltak: németek 12½ millió, szlávok (felsorolja az összes ágakait) 25 millió és románok (rheto-romanen, italianen, *Walachen*) 4 millió és magyar (mongolén) 10 millió. Ugyancsak felsorolja ezek felekezeti megoszlását is és százalékban közli az egyes felekezetekhez tartozók számát.

Ismételten látjuk, hogy a magyarság százalékát a külföld nem a saját országa népéhez viszonyítva állítja előtérbe, hanem a birodalom népességével hasonlítja össze, amelyhez semmi köze sem volt. Önként értetődik, hogy ez a számítás az érdekelteknek kedvezőbb volt.

A fenti adatokból – mondja tovább a könyv – egészen világosan látható, hogy *nem igaztalanul nevezték el Ausztria-Magyarországot koldustakarónak* (lappendeken). A három fő néptörzs: a német, szláv és magyar közötti súrlódás nyugtalan-ságban tartotta a birodalmat. Nem csoda tehát, hogy az érdekelt néptörzsek, amikor a központi hatalmak háborús kilátásai kedvezőtlenek lettek, az alkalmat felhasználták s az amúgy is laza köteléket feloldották. Magyarország elszakadt Ausztriától, a lengyelek az újonnan alakult Lengyelországhoz, a ruthének az új orosz köztársasághoz, Ukrajnához csatlakoztak. A csehek és tótok északon, a többi szlávok pedig délen törekedtek önálló-

ságra. A nemzetiségek vizálykodása tehát a birodalom szétbomlását eredményezte s *így Ausztria-Magyarország négy köztársaságra oszlott fel.*

A külföldiek különös gondosságára vall, hogy úgy a már említett, valamint még egy másik földrajzi tankönyv Magyarországról, mint köztársaságról beszél, jóllehet, az egyik könyv 1925-ben, a másik pedig 1927-ben jelent meg.

Az ország kormányzója – mondja az előbbi könyv – még most is *gróf Horthy*. Mihelyt az országban némi nyugalom áll be, valószínűleg királyt fognak választani. A megboldogult Károly császár ama kísérlete, hogy ismét magyar király legyen, 1921-ben megghiúsult.

Csehország és Románia tárgyalásánál egynéhány sorban különös módon emlékezik meg a könyv a mi volt tótjainkról és az erdélyi románokról. A csehekkel egyesültek a tótok is, *akiket a magyarok együgyűeknek tartottak. A kevés számú iskolában a magyar nyelv volt a tanítási nyelv.* Jóllehet, a tótok irodalmi nyelve a 19. században a csehekéhez hasonló volt és a két nyelv közeli rokonságban van, *a csehek és tótok közötti kötelék mégis nem nagyon szoros.*

Érdekes az is, amit a románokról mond. A románok ugyanis különböző népekkel keveredtek össze, mert országuk az idegen népek számára nyitva volt. Az elvont fogalmak nagyrészt a románok szláv szavakkal fejezik ki. A román síkság és Erdély fensíkja a románok hatalmába került. A két rész közötti kötelék azonban, mivel magas és kevés lakott hegységgel van elválasztva, nem nagy s Erdély *a síkságon lakók számára sohasem volt irredenta-terület.* A románok évszázadokon keresztül a magyarok jobbágyai voltak. Amikor azonban az előbbi században a magyar nyelvet tanítási nyelvvé tették és Erdélyt magyarosítani kezdték, bekövetkezett az ellenállás.

Fiuméről azt mondja a könyv, hogy Ausztria-Magyarország idejében a nyelvek chaoszát képezte. A kormány nyelve magyar, a polgárok nyelve olasz, a környékbeli lakosságé horvát, a katonaság, kereskedelem s bankok nyelve pedig német volt.

Magyarországról röviden összefoglalva ezeket mondja: A magyar határon kívül három millió magyar él, egyedül Erdélyben 1 ½ millió. A nagybirtokosok majdnem mind magyarok.

A közoktatás dicséretreméltó, mégis a lakosság egyharmad része analfabéta.

Csehszlovákiából ércet, Romániából petróleumot kell az országnak beszereznie, a szomszédokkal való jóviszony ezért nagyon ajánlatos.

A steppék keletkezését így magyarázza: A steppék síkságok, amelyek a nyári szárazságok következtében fában szűkölködnek. Különösen ott keletkeznek, ahol a talaj nagy mértékben só- vagy gipsztartalmú. A steppéken félig vadon élnek a nagy csordák, amelyekre a nomád pásztorok ügyelnek fel.

A magyarok, eredetileg nomád nép, a nagy orosz síkságról jöttek be a mostani országba, a németekkel és szlávokkal nagyon összekeverődtek. Sok cigány vándorol a pusztákon, akik muzsikuskok, vagy kovácsok.

Városok: Buda-Pest 1 ½ millió lakossal, A német Ofen – törökül Buda – a hegyen épült, a magyar Pest pedig síkságon. A német elemet, amely 1900-ban még $\frac{1}{7}$ részét képezte a főváros lakosságának, lassanként visszaszorítják. „Debreczin, Kecskemet, Hódmezővásárhely” nagy kiterjedésű pusztai városok, sok apró házzal, kövezetlen utcákkal. *Fünfkirchen* (Pécs. Sz.) szénbányákkal.

A magyar falvak nagyok s ezért régebben a rabló lovas banditák ellen könnyen tudtak védekezni.

Pozsony (az új tankönyvekben most már Bratislava) a magyarok ellenállása dacára az új állam dunai kikötője lett.

*

A Broek-féle hollandi földrajz szerint „Szegedin” határváros s így kevésbé nevezetes. Debreczen inkább nagykiterjedésű falu, mint város. Utcái valóságos falusi utcák.

Ez utóbbi földrajz szerint a magyarok a sok háború s különösen a török uralom folytán csaknem felerészben elpusztultak; újabb telepítések is történtek s így a magyar nép már nem tiszta mongol. Az 1919-i béke folytán sok magyar elszakadt testvéreitől, de él ezekben a törekvés, hogy Magyarországgal egyesüljenek. A főváros szomszédságában és Pécs mellett sok német él, akiket itt *szászoknak* neveznek.

7. Csehország.

A tót iskolák részére kiadott s Prágában megjelent földrajz (Petr Dejinek: Obnovena Europa Zemepis) semmit sem említ a trianoni szerződés folytán történt felosztásról. A kisanthoz való szoros barátságát azonban több ízben is említi.

Csehszlovákia nemzetközi helyzetének ismertetésénél a következőket mondja: Egyes államokhoz gazdasági és biztonsági érdekből szoros barátság fűz minket s megkötöttük velük a szövetséget. (Kis szövetség: Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia.) Egyes államok viszont rossz szemmel néznek ránk, jóllehet, helyzetüknél fogva kényszerítve volnának, hogy a szomszédos jó érintkezést fenntartsák. Ilyenek: Németország, Ausztria, Magyarország. Sok függ attól, vajjon a jövőben kifejlődik-e majd közöttünk barátságos viszony. A legbiztosabb út ehhez: *a békesség* s az anyagi és szellemi erők biztosítása.

Jugoszlávia tárgyalásánál külön is megjegyzi, hogy Jugoszláviával régi s őszinte barátság köti őket össze. Sokban tanítómesterei voltak Nagyszerbiának, jugoszláv gyermekek cseh iskolákban tanultak, sok tót és cseh le is telepedett közöttük. Közelebb hozta őket össze azonban az *a közös szenvedés is*, amelyet a Habsburgok alatt elszenvedtek, továbbá a közös győzelem s a jövő közös veszedelme a magyarok, németek s a Habsburgok részéről. Ugyancsak ezt mondja Románia tárgyalásánál is, ahol azonban a szívélyes barátság megállapításánál a közös ellenségen kívül még a gazdasági érdekeket is említi.

Magyarország ismertetésénél egy szóval sem emlékezik meg a régi helyzetről. A mai helyzetet, úgy látszik, mintegy természetesnek, helyénvalónak tekinti. Hazánkra vonatkozó különösebb adatait röviden a következőkben ismertetem:

Magyarország két folyója, a Duna és Tisza állandó áradásokkal nagy károkat okozott s ezért mindakettőt szabályozni kellett. A folyókban nagy vizákat fognak, melyeknek ikráiból kaviárt készítenek.

A Tisza és Duna sok vidékén steppék, vagyis puszták vannak. A puszta leírásánál ezeket mondja a könyv: A steppéken, ameddig a szem ellát, hullámzó füvet látni. Itt-ott jelentkezik a Fata morgana is. Porfelhőben vadul vágat a ménes, utánuk

18. *Paszta*. Háború előtti osztrák fölfrajni tanfönyvből.

szőrmentén megülve a lovat, a pásztor (csikós). Nem nagyon tanácsos utánuk nézegetni: *a csikósok durva, sőt vad fiúk.*

A lakosság főfoglalkozása a mezőgazdaság, amely a legutóbbi időben haladást mutat.

Kevés építőköve van az országnak. A házakat ezért a kisebb városokban gyakran vályogból építik s náddal vagy szalmával fedik. A főutcákat is ritkán szokták kikövezni. Az országutak rosszak és gondozatlanok.

Az ország ipara nem nagy. A debreceni szalámi és kolbász készítésével kapcsolatban megjegyzi, hogy a „gulás”, paprikás és szalonna nemzeti étel, a cigányzene nemzeti muzsika és a csárdás nemzeti tánc.

Az ipar és kereskedelem a zsidók és nemesség kezében van.

Az ország lakossága legnagyobb részét magyar, van azonkívül tót, jugoszláv, zsidó és cigány. Viszont van egy kevés magyar a szomszédos államokban is, (A számot nem jelzi! Szerk.) *akik abból az időből maradiak oit, amikor a magyar mint uralkodó nép szerepelt s az akkor leigazolt, de ma már felszabadított nép közé telepedtek le.* Mellékesen megjegyzem, hogy Románia lakosságának ismertetésénél szintén azt jegyzi meg, hogy a volt magyar területen kevés magyarság is él. Zárójelben azonban mégis feltünteti, hogy kétfélemilliót tesz ki az általa jelzett csekélyszámú magyarság. Megemlíti a könyv, hogy a trianoni béke rendezte a magyarországi nemzetiségek egyenjogúságát.

A magyarok mongol származásúak, ma azonban már nagyon összekeverődtek más nemzetekkel. *A jelenlegi műveltségük nem nagy. Az analfabéták száma 30%, keleten 50%-ra is emelkedik.* Nagy befolyása van a nemességnek, amely a földnek felét bírja, A földreformot még nem hajtották végre, amiért nagy az elégedetlenség. A társadalmi ellentétek egy európai államban sem olyan nagyok, mint Magyarországon: a lakosság egy része nagybirtokos, akinek birtoka nagyságra nézve valamely kisebb állammal vetekedik, a másik része pedig a földnélküliek tömege. A zsidókkal szemben néha gyűlölettel viseltetnek a magyarok.

Kis falvak nincsenek Magyarországon. A Balaton partján a jómódú magyaroknak nyaralójuk van. A román határ mellett van egy nagy tót város: Békéscsaba.

A könyv megjegyzi, hogy Magyarországnak a rend fenntartására csakis 35 ezer katonát szabad tartania. Úgy látszik, pontosan nyilvántartja az engedélyezett katonaság létszámát, mert Németországnál is megemlíti, hogy csak 100 ezer katonát szabad tartania.

8. A magyar pusztá. A magyar nép és városok.

Ezek után röviden ismertetni kívánom azokat a különös és téves adatokat, amelyekre a különböző országok földrajzi tankönyveinek tanulmányozása alkalmával ráakadtam.

A magyar pusztára, a városokra s a magyar népre vonatkozó adatokat külön-külön csoportosítva mutatom be. Ily együttes csoportosítás talán erősebb fényt vet majd hazánk földrajzának egyes szakaszaira s tisztább képet is szerezhethünk az egyes téves felfogásokról s különösebb tévedésekről.

a) Mit írnak a külföldiek a magyar pusztáról?

A magyar pusztá a múltban is kedves témája volt a külföldi földrajzi tankönyveknek. Hosszasan tárgyalták a magyar steppéket s részletesen ismertették a pusztával kapcsolatos fantasztikus külföldi híreket, különösen a csikósról, az elmaradottságról s a száguldó, vad ménesekről. Azt hitték, mennél sötétebb képet festenek az Alföldről s a pusztákról, annál hívebben felel meg az a valóságnak.

A németországi földrajzi könyvek egy része, amelyek a háború előtt különös részletességgel foglalkoztak a pusztá romantikájával, most már kissé mérsékeltebben és sokszor az igazságnak megfelelően írnak az Alföldről s az ottani mezőgazdaságról. Lehetséges, hogy a háborús tapasztalatok is vezették őket erre. A többi, nem német nyelvű földrajz azonban még elég részletesen és téves adatokkal igyekszik a pusztai életet ismertetni.

A párisi földrajz szerint az Alföld északi és déli részén vannak a terméketlen, homokos puszták, Oly egyenes a síkság,

hogy alig látni itt egy harminc méter magasságú emelkedést. Az utak s a városok messze esnek egymástól, egy követ sem talál itt az ember.

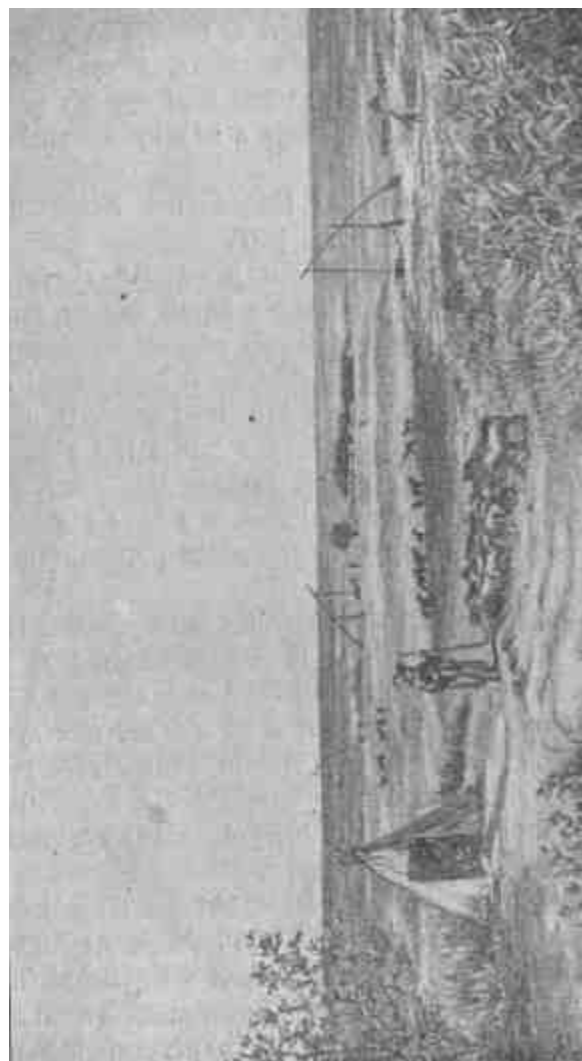
Fát alig látni. Egyes vidékei, ahol nagy a szárazság vagy sós a talaj, néha *a sivatag jellegét* is mutatja. A pusztá, vagyis a steppe, a tavaszi olvadáskor mocsaras, a nyári, tűrhetetlen szárazság idejében poros. Imitt-amott látni egy-egy gémeskutat, amelyet a marhák itatására, avagy a néhány konyhakert öntözésére használnak.

A könyvben levő térkép Dunántúlnak Balatonig terjedő déli részét szintén „pusztá”-nak jelöli.

A finn tankönyv „*A magyar pásztorok*” címen a következőket írja: A magyar pusztákon a falvak messze esnek egymástól. Némelyik községnek több száz négyzetkilométernyi határa van, amelynek csak kis részét művelik. A legtávolabbi részeken vannak a marhalegelők, amelyeken imitt-amott látni egy-egy épületet, a falusiak nyári tartózkodóhelyét. Mivel e legelőkön a marhák éjjel-nappal kint vannak, szükség volt e helyütt ivóhelyekről gondoskodni s ezért készítették itt a gémeskutatokat. Ebből merítik a pásztorok a nap egy-egy szakában a marháknak szükséges vizet.

Esős nyáron bőséges szénatermés van a pusztán. Ha azonban sokáig tart a szárazság, a fű teljesen kiszárad, és ilyenkor még egy zöld fűszálat sem találunk. A szarvasmarha állományból sok pusztul el ilyenkor, mert *a nomádeletet élők nem gyűjtenek tartalékot a rossz időkre*. Viszont, amikor esős nyár van, a legelők víz alá kerülnek s a marhákat kis területen gyűjtik össze, ahol azonban a fellépő betegség sokszor elpusztítja az állományt.

A pásztorok nagy számú lovat, birkát s disznót őriznek e vidéken. A lovas pásztorok ügyes s jó lovasok. Az Alföld népesebb területén nagy a lóállomány, mert a legkisebb birtokkal rendelkező gazdának is 6-8 lóva van. Amikor a lovat munkára akarják fogni, pányvával fogja meg a pásztor. Mihelyt a ló megérzi nyakán a kötelet, megadja magát sorsának s megáll. A pásztorok a lovaglási ügyességet szórakozáskép sajátítják el; lovaglás közben különböző tárgyakat emelnek föl a földről, avagy más lóra vetik magukat stb.

19. Margur „gústa“, hómokos sztyeppek, Belgiumi tanhírnövből.

A marhapásztorok kevésbé ügyes lovasok, de erősek és hatalmasok. A magyar pásztorok között a juhász a legmegelégedettebb, legszerényebb és béketűrő. Pásztorbotjára támaszkodva órák hosszat elnézi a legelésző nyáját, *avagy néha szórakozásképp fakanalakat farag, vagy harisnyát köt*. Húséges kísérrője, a hosszúszőrű fehér juhászkutya, melyet a farkasok is óvatosan kikerülnek. Minden juhásznak kb. száz juha van. Mivel Magyarországon több mint 17 millió juh van, a juhászok száma ezért tekintélyes.

Egy újabbi tankönyv a következőképen írja le a pusztát: A pusztán levő nagyközségek fehér házait messziről látni. Minden háznak megvan a maga gyümölcsöskertje s ezért úgy tűnnek fel itt a községek, mint az oázisok a sivatagban. A községek körül vannak a szántóföldek, majd messzebb a közös legelő. Még messzebb láthatók a dombok, amelyeken a lakosság szőlőhegyei vannak. Szükségesnek tartom itt megjegyezni, hogy a háború előtt használatban volt németországi földrajzok is körülbelül ilyenforma leírást közöltek a pusztáról.

A *svéd* tankönyv szerint a Nagyalföld régebben homokos területekből, dűnákából, nádas mocsarakból és nagy steppékből, u. n. pusztákból állott. Ez utóbbiak a száraz klíma következtében keletkeztek. A puszták termékeny földje nagyban hasonlít az orosz fekete földhöz s ezért azt most művelés alá veszik. Ahol annak előtte fűtenger hullámozott, ott most nagyszámú mintagazdaság létesült nagy búza- és kukoricaföldekkel. Csak a Tiszától keletre akad még a pusztá a maga eredeti természetadta valóságában.

Tavasszal a pusztá olyan, mint a virágokkal ékesített füves szőnyeg, forró nyár idején azonban sárgásbarna, poros sivataggá alakul át. *Félig vad pásztorok*, akik a marhákat s lovakat legeltetik errefelé, egyedüli lakói a pusztának. Kicsiny, dűledező csárda, vagy egy kút a maga ferdénálló rúdjaival tarkítja a végtelen unalmasságot. A puszták, épp úgy, mint az orosz steppék, télen ki vannak téve a hóviharoknak, tavasszal az árvizeknek és nyáron a szárazságnak. A csekély csapadék a körülötte levő hegyeknek is tulajdonítható, amelyek a puszták fölött elvonuló szelek páráit fölfogják.

Az észtországi földrajz a valóságnak megfelelően megállá-

pítja, hogy a magyarországi Alföld ma már nagykiterjedésű mezőgazdasági területté változott, sőt a mocsaras helyeket is lecsapolták és most már szántóföldeknek, legelőknek használják fel.

A *dánok* szerint az Alföld egyes helyein a talaj termékeny, agyagos s a talaj a hegyekből lefújt porból keletkezett. Az Alföld középső és északkeleti részén homokos területek vannak apró tavakkal, nádasokkal és sós mocsarakkal. Magyarország ilyen területeit – mondja a tankönyv – „pusztácnak”, kietlen területeknek hívják. Az ilyen területek fátlanok. Eredetileg füvesek voltak, legnagyobb részét most már művelés alá vették. A Tisza északkeleti részén még steppék vannak. A steppék leírása ugyanaz, mint a svéd földrajzban. Csakis juhnyájak, félig vad lovak s pásztorok láthatók e vidéken.

A *paraguay-i* földrajz adatokkal igyekszik kimutatni az Alföld gazdasági viszonyait. Az Alföld művelhető földje, amely az orosz steppékhez hasonlít, 90%-ot tesz ki. A legelőkön számtalan sok marha legel. Egy-egy négyzetméterre több, mint 16 állat jut.

Bortermése gazdag. Évenként 30 ezer hektoliter bort szüretelnek s így az ország e tekintetben a negyedik helyen áll. (Franciaország, Olaszország, Spanyolország és Magyarország).

Elsőrangú bora a tokaji, amely színre és értékre nézve olyan, mint az arany; a ménesi vörösbor szintén jó. A többi bor a francia és spanyol könnyű borokkal veszi fel a versenyt.

b) Városok. A magyar nép. Az ország területe.

Már az eddigi ismertetésekből is láttuk, hogy a külföldi földrajzok úgy tüntetik fel országunkat, mintha itt Budapestet kivéve más, városi jellegű község nem volna. Egy belgiumi eszperantista felette csodálkozott, amikor az általam küldött képeslevelezőlapokból megállapíthatta, hogy a magyar vidéki városokban is van bizonyos modernitás. Meglepődött Budapesten is s elismerte, hogy szebb mint Antwerpen.

A földrajzi nevek használatában sem találkozunk logikával. Egyesek a magyar elnevezéseket, legtöbben azonban a német neveket használják.

Jellemző, hogy a *paraguay-i földrajz* hazánkról szóló fejezetét így jelzi: „Hungária (*Magyarország*).” Ez utóbbi jelzés,

vagyia „Magyarország” nagyon kevés külföldi földrajzi könyvben használatos. A többi földrajzi nevek használatánál azonban már nem következetes: Bakonywald, Ipolyi vagy Lippel, Buda-Pest.

Budapest valóságos oázis a sivatag közepén. Debrecen az erdélyiek piaca. „Pécs vagy Fünfkirchen” pedig az u. n. „champagne de Pecs” pezsgőjéről nevezetes. Steinbruch (Kőbánya Sz.) a magyar disznók elárúsító helye. Európában konkurencia nélküli hely.

A *dán* szerint Buda-Pestnek 1.4 millió lakosa van. A régi Budában festői vár van; Pest modern, nagy város, mindinkább jobban és jobban terjeszkedik a pusztá felé. Mivel a steppéken nincsen kő, a legtöbb városban nincs kövezett gyalogjáró. A városok inkább nagy falvakhoz hasonlítanak.

Az *észtországi* földrajz Budapestet Európa egyik legszebb városának mondja. Az országnak – mondja a tankönyv – általában sok városa van, de ezek nagyjából, mivel csak néhány tízezer lakossal bírnak, inkább falusi jellegűek, ahol a városi kereskedelem a mezőgazdasággal egyesül.

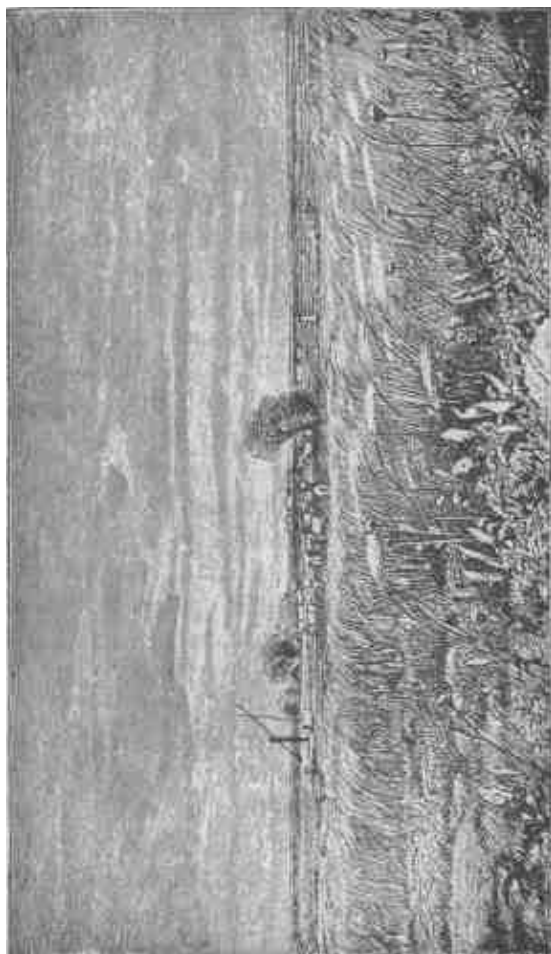
Különösen érdekes a *maiangi* (*Jáva szigete*) holland nyelvű földrajznak városainkról szóló ismertetése. Az ország központja a kettős város: Budapest. *Buda német, Pest nagyjából magyar.* *Theisz* mellett levő *Szegedin*, továbbá *Debreczin* és *Mária-Theresiopol* (Szabadka. Sz.) a steppe tipikus városai, amelyek kiterjedt területen épültek, házaik alacsonyak, utcáik szélesek és csak részben vannak kövezve. A síkság mellett fekszik *Pressburg* (80.000), *Tokaj*, *Sjemnitz*, bányaváros. (Selmechánya Sz.)

A *magyar nép jellemzésére* vonatkozólag szintén különböző véleményeket lehet olvasni a külföldi tankönyvekben.

A *finnek* szerint pl. a magyarok szeretik a nemzeti szokásaikat. Nemzeti viseletet használnak s csodálattal vannak minden iránt, ami magyar. Népdalaik szépek. Ezekből csillog ki a magyarok tüzes jelleme, de ugyancsak a síró szomorúság is. A magyar hirtelen természetű. Gyorsan felindul, de a másik pillanatban máris kiengesztelődik. A magyarok gondtalanul szeretnek élni, mint pásztorok, de ha szükséges, mint munkások is szintén alkalmasak.

A *paragaay-i* szerint a magyar nép erős és harcias. Arisztokráciája irodalmilag képzett. A földműves osztály műveltsége,

dac'ra a lakosság szétszórodottságának, eléggé fejlett. A magyarok leginkább katonák, földművesek, vagy pásztorok szeretnek lenni. Nagy a föld iránti szeretet az országban s büszkeséggel művelik a földet. A nagybirtok az ország kétharmadrészét ké-

20. Pásztor. (Hofmanni (antikönyvből).)

pezi, de keveset termel. A magyar igazi hajlandóságot csak az állattenyésztés iránt érez és mindenki kivétel nélkül lovas.

Az észtországi földrajz a magyar népet tehetségesnek és erősnek tartja. Világhírű tudósok, művészek és írók akadtak

közöttük. Mindazonáltal az általános népműveltség itt mégis kisebb, mint más nyugati vagy északeurópai országokban. A benszülöttek között még sok az analfabéta.

A dán szerint a magyarok 800-900 körül vándoroltak be Ázsiából. A többi európaiakkal annyira összekeverődtek, hogy a többi ázsiai néphez már egyáltalában nem hasonlítanak. Derék, büszke nép. Festői nemzeti viseletük alapján készült a dán huszáruniformis is.

Magyarország annakelőtte – mondja a tankönyv – Ausztria-Magyarországhoz tartozott, de mivel a birodalom népei nyelv, eredet, szokások és részben vallás szerint különböztek, nehezen tudtak megegyezni, és amikor a birodalom a világháború után megszűnt, mindenki a maga útjára ment. A dunamenti államok műveltség tekintetében nem érik el a nyugateurópaiak színvonalát. Legműveltebbek a német vidékek; a keleti vidék azonban mindenkor a műveltség alacsonyabb fokán állott. *A könyv szerzője úgy véli, hogy a du na menü államok egy földrajzi egységet alkotnak s dacára a népek különbözőségének, az államok a jövőben ismét egyesülni fognak.*

A malangai földrajz szerint a magyar vad lovas nép volt és évszázadokon keresztül csak állattenyésztéssel foglalkozott. (Ló, szarvasmarha, juh). A szomszéd népek hatása folytán lassanként művelődött és a legutolsó évszázadban már erősen foglalkozik földműveléssel. Bécs közelsége miatt a kis és nagy „Schüttön” (Csallóköz, Szigetköz. Sz.) gazdag konyhakertészetet üznek.

A belgiumi földrajz megjegyzi, hogy a Dunántúl nyugati részén németek telepedtek le, *akik megőrizték nyelvüket.* Megjegyzi továbbá, hogy 2 millió magyar él Ausztriában, Cseh-szlovákiában, különösen Romániában, vagyis Erdélyben.

*

Országunk megcsonkítására nézve Richard Lehnemann-féle németországi földrajz megjegyzi, hogy Magyarország természetes határait, hegyeit, bányáit s erdeit elrabolták s így az ipari fejlődés minden lehető feltételeit elvesztette. Sőt, nem rendelkezik a feltétlen szükséges életszükségletekkel sem, mert nincs sója, vasa, kőszene, de még fája sem.

Az elvett területek megállapításánál jelzett földrajz az

osztrákoknak jutott területről, Burgenlandról nem emlékezik meg sem Magyarország, sem pedig Ausztria ismertetésénél. Pedig 1926-ban jelent meg a könyv. Magyarország ismertetésénél veszteségünket a következő statisztikai adatokkal mutatja be:

Régi Magyarország: 325.000 négyzetkilométer.

Megmaradt: 93.000 négyzetkilométer.

Romániához csatoltatott: 102.000 négyzetkilométer.

Jugoszláviához csatoltatott: 64.000 négyzetkilométer.

Csehszlovákiához csatoltatott: 62.000 négyzetkilométer.

Ausztriánál pedig a következő adatokat jelzi:

Régi Ausztria: 300.000 négyzetkilométer.

Leccsatolt terület: 220.000 négyzetkilométer.

Megmaradt terület: 80.000 négyzetkilométer. Itt sem szerepel Burgenland.

Az ország mostani területének megállapítására nézve érdekes megjegyzést tesz *az észtországi földrajz. Magyarország jelenlegi határai többé-kevésbé ideiglenesek. A világháború befejezésével a győző hatalmak által lettek megállapítva a trianoni szerződés alapján, politikai motívumokból, szigorúan figyelembe nem véve a magyaroknak békülő hajlandóságát és más egyéb kihasználható körülményeket. A magyarságnak több, mint 1/3 része az ország határán kívül maradt.*

A *belgiumi* földrajz megjegyzi, hogy hazánk a tengerrel való összeköttetést elvesztette. Megemlíti azonban, hogy az, amit az adriai tengeren birtokolt, nem volt kedvező, mert az érintkezés az Illír hegyláncon keresztül nagy nehézségekbe ütközött.

Nehéz megállapítani, – mondja jelzett földrajz, hogy Magyarország kereskedelme merre fog tájékozódni. Valószínű, hogy Csehszlovákiával, Ausztriával, Németországgal és Belgiummal fogja felvenni a kereskedelmi kapcsolatot A tengertől való távolsága káros hatással van az ország fejlődésére. Magyarország legközelebb eső kikötő: Trieszt.

*

Országunk igazságtalan feldarabolásáról s ennek következtében beállott nehéz sorsunkról, az elkövetett sérelmekről semmi mondanivalójuk nincs a külföldi tankönyveknek. Legtöbbje tudomást sem szerez a történeletről. Egyes tankönyvek viszont,

amelyek említést tesznek hazánk feldarabolásáról, természetesnek s időszerűnek is tartják a felosztást.

Tanulmányom anyagának összegyűjtésekor szinte jól esett olvasnom egy észtországi és finn tanító meleg sorait, amelyekben részvétellel vették tudomásul a mi sorsunkat s ama bizakodásuknak adtak kifejezést, hogy a jelenlegi határok megállapítása nem lehet végleges.

c) Még egy néhány különös adat.

Befejezésül még egy néhány földrajzi könyv különös és megmosolyogni való felfogását s téves nézeteit szeretném ismertetni s ezzel beigazolni, hogy a külföldiek mily keveset törődnek a valóság megismerésével. Ezek az adatok azonban arról is meggyőznek minket, hogy bármennyire is lesajnálunk minket a külföldiek s kultúráilag többre tartják magukat, – *a földrajzoktatás terén mégis sok külföldi kultúrállammal szemben fölényben vagyunk*. Rendszeresebbek, áttekinthetőbbek, tárgyilagosabbak, sőt részletesebbek a mi könyveink, mint a külföldieké. Egy dán eszperantista tanítónak fordításban megküldtem egyik polgári iskolai földrajzi tankönyvünknek Dániára vonatkozó részét. Köszönő levelében csodálkozásának adott kifejezést, hogy a mi könyveink oly részletességgel s oly tárgyilagossággal ismertetik az országát.

A hazánkról szóló sok külföldi félreértés, a sok téves nézet nagyobbbrészt annak is tulajdonítható, hogy a külföldi földrajzi tankönyveknek hazánkról szóló földrajzi ismertetése sokszor zavaros és hiányos. Ilyen különös ismertetést ad pl. a belgiumi (flamand) földrajz. Hazánkat „*Ausztria és Magyarország*” cím alatt tárgyalja. Úgy látszik, még most sem tudja megérteni, hogy ez a két ország két különálló ország. De nemcsak a címben, hanem a további ismertetésben is együttesen tárgyalja ezeket. Íme, a következőképp ismerteti a szóban levő két országot:

Ausztria és Magyarország jelenleg köztársaságok, mindegyik államnak saját kormánya van. Az *Oszták-Magyar császárság* egy része Lengyelországhoz; Bukovina és Erdély – amelyet románok laknak – Romániához; a Drávától délre eső rész s a ma-

gyár síkság déli része, amelyet délszlávok laktak, Szerbiához csatlakozott. A felső részekből Csehszlovákia alakult.

A városokat is érdekes sorrendben ismerteti. Nevezetesebb városok: *Wien*, Ausztria fővárosa, *Budapest* Magyarország fővárosa, *Graz* és *Szegecin*.

Éppen ilyen különös a *norvég* földrajz is. A „*Dunai és kárpátokmenti országok*” címen együttesen tanítja ezt a vidéket s így általános áttekintést nem nyújthat az egyes országokról. A „terményekről” szóló szakaszban pl. a következőképp ismerteti a tudnivalókat: A Duna völgyében, Csehországban, Morvaországban, a magyar steppéken nagyszerű föld van; bőven terem itt a gabona és a cukornád. A hegyekben van szén és vas, Magyarországon és Galíciában némi kőolaj, Erdélyben pedig ércek.

A lakosságról pedig ezeket mondja a tankönyv: A dunai államok lakosainak száma 52 millió. Több néptörzs lakik e vidéken, amelyek mindegyike a saját nyelvét beszéli. Mindenkor voltak belső elégedetlenségek. Ez a vidék most négy köztársaságra oszlik. A magyarok a magyar steppéken laknak. Nomádok, Ázsiából származnak, rokonai a finneknek. Magyarország kénytelen volt átadni a keleti részt s Erdélyt Romániának, azonkívül északon és délen egyes részeket, amelyet szlávok laknak s így az új állam körülbelül a felére kisebbedett.

Ilyen ismertetés után valóban keveset tudhat a *norvég* fiatalság a mi helyzetünkről.

A *svéd* földrajz szerint a magyar Alföld nagy tó volt. Ez idővel sok kis tóvá alakult át, melyből a sekélyvizű és hosszú „*Plattensee*” (Balaton. Sz.) maradt meg. Végül ez is kiszárad majd egészen. A Bakony elválasztja a felső magyar síkságot az Alföldtől, amely jóval nagyobb az előbbinél.

Az Alföldre vonatkozólag furcsa elmélettel találkozunk a *paraguay-i* földrajzban. Magyarország egy régi tenger helyét foglalja el, amely a Fekete tengerrel érintkezésben volt. Az Alföld magassága 100 méter s így ha a Fekete tenger vize emelkednék s a víz tovább terjedne, Budapest az így keletkezett tenger egyik öblének a partján lenne. Az ország felosztására nézve megjegyzi, hogy néhány kisebb hegy, mint „*Bakonywald*”,

„*Visegrád*” és „*Mátra*” két részre osztja az országot: Felső és Alsómagyarországra.

Az olaszországi Eugino Comba-féle földrajz szerint Csehszlovákia csehekből és tótokból alakult. *E két nép* az Osztrák-Magyar monarchiához tartozott; a háború alatt ellenszegült az elnyomó kormánynak s a cseh történeti tradíciónak megfelelően külön állammá alakult.

Jelzett földrajz Magyarországot köztársaságnak mondja Budapest városánál megjegyzi, hogy a két városrész egy híddal van összekötve, (Ezt mondja a Cornelo Colamonico-féle földrajz is) s egy múzeuma van.

A maiangi földrajz szerint a magyar kis alföldet és a nagy alföldet az Alpések, a Kárpátok és a szerbiai hegyek veszik körül. A „Bakonywald” elválasztja egymástól a két Alföldet, amely valamikor a felső rajnai síksághoz hasonlóan két tó volt.

9. Magyar történeti események az idegen tankönyvekben.

A külföldi történelmi tankönyvekben vajmi kevés szó esik a hazai eseményekről. Jóllehet, a magyar történelem világtörténelmi eseményekkel dicsekedhetik, a külföld mégis keveset tud ezekről. Ha a tatárok betörése, a török hódoltság nem magyar területen, hanem német, vagy francia földön játszódnak volna le, akkor az egész világ tudomást szerezne erről s mindenki tudta volna, hogy az illető nemzet az európai kultúra védőbástyája volt. De mivel e fontos s egész Európát érdeklő események a mi területünkön folytak le, legfeljebb csak egy-két európai nemzetnek van ezekről tudomása.

Hogy a magyar történelem európai eseményeiről a kultúr-nemzetek olyan keveset tudnak, alapjában véve csakis önmagunkat lehet okolni, mert nem igyekeztünk azokat eléggé ismertté tenni. A túlságos szerénység, vagy nemtörődés, avagy más ok miatt nem igyekeztünk ezeket a fontos történeti eseményeket javunkra kiaknázni. Nemcsak kifelé, de befelé sem törekedtünk ezeket állandóan előtérbe helyezni s a magyarság kultúrmisszióját kidomborítani. Csakis most újabban kezdünk e fontos tényekre felfigyelni s azokra nagyobb súlyt helyezni. A múltban vajmi kevés történt e téren. A történelmi tankönyveink nagyrésze az események lexikonszerű tárháza volt. A gyökeres, magyar szellem, a múlthoz rajongva csüngő érzés csak kevésbé hatotta át a mi történelmi tankönyveinket. Megelégedtünk azzal, hogy a különböző és talán jelentéktelen eseményeket felsorakoztassuk s a tanulók emlékeztét a sok évszámmal, helynévvel megterheljük.

Más a helyzet pl. a németországi történelmi tankönyveknél» mert ezeket különösen csakis az érdekli, ami német, ami a németiséggel bizonyos vonatkozásban van s a német szellemet táplálja. A W. Kröllér-féle németországi gimnáziumi tankönyv pl. hűségesen igyekszik keresni azokat a mozzanatokat, amelyekből a németiségnek Magyarországra való hatását ki lehet mutatni. Barbarossa idejében – mondja a tankönyv – Magyarországon is letelepedtek a németek, a szászok zárt szigeteken. Virágzó német városok fejlődtek nyomukban. Így pl. Hermann-

stadt Erdélyben, Kronstadt Burgenlandban. (Erdély egyrésze német elnevezés szerint). Az északmagyarországi Érchegység vidékén, a Zipserlandban, megkezdték a bányászatot. Mások viszont az ország Alföldjén telepedtek le. Budapest, a magyar főváros, – mint sok más város – német városi jogokat kapott. A megállapodások szerint – megjegyzi a tankönyv – a bírónak s a városi írnoknak németnek kellett lenni. Sok magyar szó német eredetű. így pl. (ezt szórói-szóra idézem) handle (Händler), fond (Pfund), tonne, majoron (Mauern).

21. Magyar steppe. (Dán tankönyvből.)

Magyarország jogi helyzetét fényesen jellemzi a]következő megállapítás: V. Károly belefáradván uralkodásába, birodalmát két részre osztotta: Ausztria és Csehország együtt maradtak, Magyarországot pedig testvére, Ferdinánd kapta meg.

A XIX-ik század elején az volt a helyzet, – írja a könyv – hogy az osztrák császár uralma alá nemcsak a németek, hanem több, nem németnyelvű nép is tartozott. így. pl északi és délszlávok, olaszok, románok és magyarok. *Az osztrák állam tehát nem egy, hanem különböző népekből állott Nem egy nemzetből álló ország volt ez, hanem nemzetiségi állam. Ausztriának az összes nemzetiségek érdekeit kellett képviselnie hogy nem törődhetett kizárólag a németek jólétével.*

Különös felfogásra vall az is, amikor a tankönyv Németországnak 1904-ik évi szorult helyzetét írja le. Németország, amikor azt látta, hogy háború esetén az ellenség körülzárja s kiéheztetéssel fenyegeti, csak egy szövetségesére tudott támaszkodni: Ausztria-Magyarországra. Ez az állam azonban keresztül-kasul lohadt állam volt (Ein durch und durch morscher Staat) Magyarország szívóssággal kitartott ama törekvése mellett, hogy amennyire lehet, függetlenségét biztosítsa. A széthúzó nemzetségek viszálykodása a legvadabb formát öltötte. Az iskola, a nyelv, a gazdasági élet, a földbirtok, sőt a városok és utcák nevei, a boltok feliratai, mindmegannyi anyagul és eszközül szolgáltak az engesztelhetetlen és elkeseredett harcoknak. Ausztria szétbomlását csakis Ferenc József tiszteletreméltó alakja s az akaratérs trónörökösbe vetett remény mentette meg.

Egy másik helyen megjegyzi, hogy 1916-ban nehéz volt már a helyzet Németországban, de még nehezebb volt Ausztriában. Itt is a hosszantartó háború, a nélkülözés, az éhség felmorzsolta a nép akaraterejét. Ehhez hozzájárultak még a nemzetiségek felségsértő üzelmei, amelyek a monarchia szétbomlásától állami önállóságukat remélték. Ferenc József halálával előrelátható volt már a birodalom feloszlása.

A világháború befejezésére nézve ezeket mondja a német történelmi könyv: 1918. október 31-én Törökország fegyverszünetet kötött az antanttal. Néhány nappal reá véget ért a valamikor oly büszke habsburgi birodalom. A háború előző éveiben a csehek és ruthének átpártoltak az ellenséghez, 1918. év közepétől azonban a többi nemzetiség is átpártolt. Döntő volt Magyarország lépése, amikor nagy hűségesség árán igyekezett az összeomlástól megmenekülni: seregét ugyanis visszavonta az olasz frontról. A széjjelfutó osztrák-magyar hadsereget, amelynek csak egy néhány német osztaga maradt meg a helyén, október 23-án érte az utolsó olasz-amerikai támadás. Csak a német és ausztriai német ezredek tartottak ki hősiezen, a többi fegyelmetlenül és vezetés nélkül vonult vissza, eldobta fegyvereit, szétszóródott az országban és fosztogatva húzódtott hazája felé.

A legtöbb külföldi történelmi tankönyv nagyjából csak az 1848-49. évi forradalommal s Kossuth Lajos személyével

foglalkozik egy néhány sorban. A skót történelmi könyv pl. a háború ismertetése kapcsán egyáltalában nem emlékezik meg országunkról, sőt még a békeszerződésnél is csak azt említi meg, hogy a csehek és szlávok, *akik akaratak ellenére Ausztriához tartoztak*, önálló állammá alakultak.

AJ. H. Werkmann-féle hollandi történelem szerint 1683-ban a törökök megszállották Bécset. Sobieski lengyel király segítségével Bécs felszabadult. Ezután a császár *meghódítja Magyarország megmaradt részét* Erdélyt, Szlavóniát. E háború folytán alakult meg Ausztria-Magyarország. Jelzett könyv néhány sorban fog-

22. Alföldi puszta. (Párisi földrajzból).

lalkozik még az 1848.-i függetlenségi harccal s néhány sorban a bolsevik uralommal. Az előbbiről megemlékezik egy dán történelem is. Más egyéb magyar eseményt azonban nem említi.

A szóbanlevő dánországi történelmi tankönyv címlapján Európa összes országainak címerei fel vannak tüntetve. Minket az a megtiszteltetés ért ezzel, hogy Ausztria-Magyarország címereképen a magyar címer szerepel.

A J. W. Pik-féle hollandi tankönyv több helyen s részletesen foglalkozik hazánk történelmével. Így pl. az 1848.-i állapotokkal, az 1918.-i forradalommal, a kommunista uralommal s a békekötés előzményeivel. A tankönyv nagyobb részét a birodalom nemzetiségei közötti viszálykodásokkal foglalkozik.

„Az Osztrák-Magyar monarchia 1848 előtt” című szakaszában megállapítja a könyv, hogy Európában egy állam sem

érezte meg a nemzetiségi elvek következményeit olyannyira, mint Osztrák-Magyar monarchia. A dunai államok középső részén a németek, a magyarok és románok nagyobb területet birtokoltak. Északon és délen pedig szlávok voltak. Jóllehet, a szlávok az összes népességnek csaknem felét képezték, terjeszkedésükre és fejlődésükre nézve a németeknek és magyaroknak voltak alárendelve. Különösen pedig a németeknek, akik vezetői voltak az államnak. (Ugyanaz a fejtegetés, amelyet a francia földrajzi tankönyvben is olvashatunk. Szerk.) Bécs német volt, a császári család s a hivatalos nyelv is német volt.

Az Osztrák-Magyar monarchia háború előtti történelme – mondja a könyv – a nemzetiségek egymásközötti viszálykodásából állott. A magyarok a háború előtt csupa féltékenységből függetlenségüket védték s a függetlenségi párt csakis perszonaluniót akart Ausztriával. A király nem akarta a hadsereg magyar vezényletnyelvét megengedni s így, mivel a világháború is kedvezőtlenül fejeződött be, a magyarok teljesen elváltak az osztrákoktól s 1918-ban kikiáltották a magyar köztársaságot.

Egy másik helyen a következőket jegyzi meg a könyv: A világháború vége felé az élelmiszerekben nagy volt a hiány. Ausztria nem mert újabb háborúba beleavatkozni. A háború okozta csaldóságok mindinkább nagyobbodtak, a nemzetiségek közötti viszálykodások mind élesebbek lettek. Október végén kitört a forradalom. Az egyes népek teljes függetlenségüket kívívták s így kihirdették a csehszlovák, németausztria, a magyar és délszláv köztársaságokat.

Az egyik finnországi történelmi tankönyv az 1848. évi mozgalmakkal kapcsolatban érdekes kis olvasmányt nyújt szabadságharcunkról. Az olvasmány címe: „*A magyar szabadságharc.*” A magyarok – mondja a tankönyv – régi idők óta önállóságot élveztek az osztrákok részéről. Volt saját katonaságuk s parlamentjük. Később azonban bizonyos kedvezményeket követeltek. Mindenekelőtt azt, hogy a magyar nyelv legyen a hivatalos nyelv. Az osztrák uralkodó először helytadott a magyarok követeléseinek, de mihelyt a forradalmi hangulat megszűnt, megtagadta ígéretét. A magyarok ekkor újból s még nagyobb követelésekkel állottak elő s az új uralkodót, Ferenc Józsefet nem akarták királyuknak elismerni addig, amíg esküvel

meg nem ígéri, hogy a megváltozott új alkotmányt tisztelni fogja s megkoronáztatja magát Magyarországon. Ausztria elhatározta ekkor, hogy fegyverrel fogja megalázni a magyarokat.

1848. év decemberében az osztrák katonák betörték Magyarországra s Budapestig nyomultak. A bécsi újságok örömmel hirdették, hogy a háború győzelemmel fejeződött be.

De ez a harcok kezdete volt csak. Kossuth magyar államférfiú tüzes lelkesedéssel fáradozott azon, hogy népét a védelemre képessé tegye. Az ágyúöntők s puskaporgyárok éjjel-nappal dolgoztak s újabb és újabb zászlóaljok keletkeztek. És nemsokára a fiatal magyar hadvezetők nagy győzelmeket arattak a tapasz-

23. Budapest, párisi földrajzi tankönyvből. Az eredeti kép szintén ilyen homályos. Az ismertető szövegben többek között megjegyzi, hogy Budapest két városból áll: Budából vagy Ofenből és Pestből.

talt, idősebb osztrák hadvezetők fölött. Egész Európa örült ennek. Budapest nemsokára ismét a magyarok kezébe került.

A győzelemtől ösztökélve Kossuth meggondolatlan cselekedetet követett el ekkor: a Habsburg házat ugyanis trónvesztettnek nyilvánította. A parlament elfogadta ezt. Magyarországból köztársaság lett s Kossuth lett az elnök. A nemesség, a katonaság és a földművesek azonban nem akartak köztársaságot s ezéit elégedetlenség támadt a magyarok között.

A proklamáció miatt a külföld véleménye is megváltozott. I. Miklós cár, aki attól tartott, hogy a forradalom Lengyelországba is átcsap, a forradalom leverése céljából szövetséget

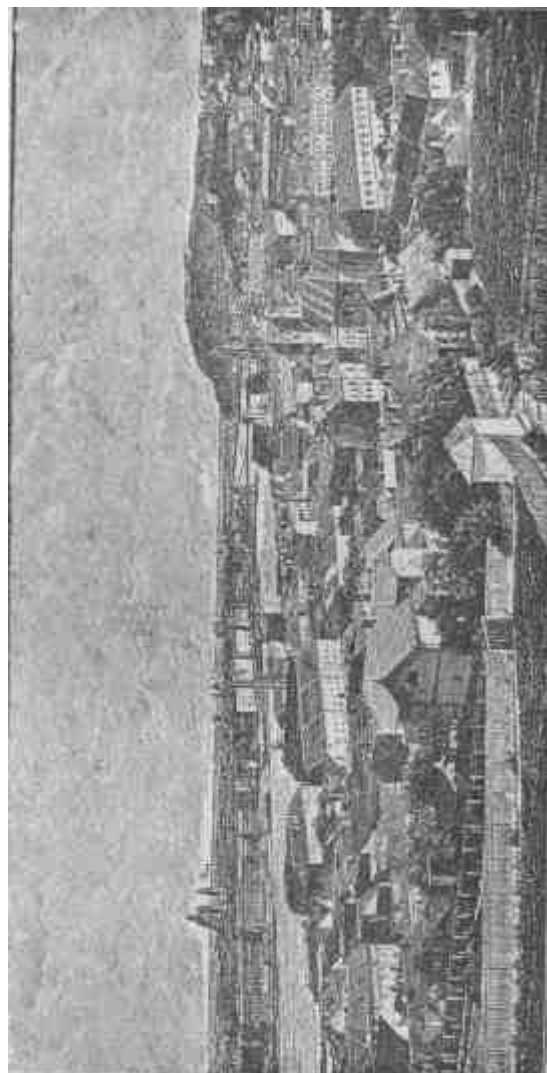
kötött Ferenc Józseffel s hatalmas hadsereggel támadta meg Magyarországot. A magyarok egyideig hősiesen ellenállottak, de a nagy túlerővel szemben kénytelenek voltak megadni magukat. A forradalom végetért, a vezetőket szigorúan megbüntették és az ország elvesztette minden kedvezményét.

*

K. O. Lindgvist (finn történétíró) részletesebben foglalkozik a magyarokkal. Könyvét a finn tanulók magánszorgalomból olvassák. A könyv egyes helyein észrevehető a német hatás.

A szláv és germán népek közé – mondja a könyv – beékelődött egy finn-ugor nép, a magyar, miként ők nevezték magukat. A magyarság a IX. század végén a Kárpátokon keresztül jött be, elfoglalta az országot, amelyet a nép nevééről neveztek el s évtizedeken keresztül rettentő ostora volt a közép- és déleurópai népeknek. Borzalmas rablóhadjáratokat intéztek Francia- és Olaszországba mindaddig, amíg Nagy Ottó teljesen leverte őket. Ezután németek jöttek be az országba, hogy keresztény vallásra térítsék a magyarokat és az ezredik évben István király felvette a kereszttségét. A német hatalom ezzel gyökeret vert Magyarorszában épúgy, mint Lengyelországban és Csehországban. Lengyelország függetlenítette magát a németektől, Csehország azonban teljesen a németekhez csatlakozott. Magyarország ugyan felszabadította magát a német hűbéresség alól, amelybe a XI. században került, de a német kultúra jobban meggyökeresedett Magyarorszában, mint Lengyelországban. Németországból jött bevándorlók német szellemet hoztak magukkal, azonkívül német uralkodók magyar uralkodók is lettek s ennek következtében mindjobban egymáshoz közeledett a két ország. Végül a középkorban Magyarország már szorosan hozzá kapcsolódott a habsburgi dinasztiahoz.

Ezután részletesen leírja Szent István intézkedéseit, majd a következőket mondja: A magyar nép a nyugateurópai népek műveltségi színvonalát hosszú idők alatt sem érte el. A lopás annyira meghonosodott, hogy erre még a nemesség között is előfordultak esetek. A királyok szigorú törvényekkel igyekeztek a népet erről leszoktatni. Aki egy kakast vagy ludat lopott, annak a szemét kivájták. István király halála után még évszázadok elmúltával is a nemesség sátrak alatt lakott télen és nyáron

24. *Budapest.* (Ostreik laskönyy szerint Ofen-Pest.)

egyaránt. Az írást az egyszerű nép, sőt a felsőbb osztályúak is csak ritkán, vagy egyáltalán nem ismerték. Sőt még olvasni sem tudtak. A törvények szövegét szóbelileg hirdették ki a népnek.

Nagy Lajos uralkodásáról a legszebb elismeréssel nyilatkozik. A vallásos, lovagias és nemes Nagy Lajos nagy király volt a középkornak – mondja a könyv. Az ofeni, (budai) pompás királyi udvarában fogadta a magyar nemességet, amelynek életmódját nagyon megváltoztatta s nyugativá tette. A kultúra elterjedt. Ő alapította az első egyetemet Fünfkirchenben. (Pécs. Szerk.)

Osztrák Albert halála után Hunyadi Jánost bízták meg a kormányzással. Magyarországnak borzalmas harcokat kellett vívnia ekkor a törökök ellen. *A kereszténységet ez időben – mondja a könyv – a magyarok védték meg a keleti kegyetlenség ellen. És e tekintetben nagy feladatot végeztek a magyarok, amiért az egész Nyugat nagyon hálás Magyarországnak.*

Mátyás király uralkodásának ismertetése után a következőket mondja: „Mátyás király – írja az egykori pápai követ – úgy szellemi képességet, mint szónoklást és bátorságot illetőleg nagy mértékben legyőzte az összes ismert hercegeket. Nagyban pártolta a műveltséget» Körülbelül 50 ezer kötetből álló könyvtárt szerzett magának, ami ezidőben, amikor kézzel írták a könyveket, óriási számnak tekintendő.” A nép a legkitűnőbb királyát veszítette el benne, amilyen még sohasem volt, írja egy korabeli történetíró.

Korvin Mátyás halálával Magyarország a habsburgi dinasztia tulajdona lett s ennek következtében sokat veszített a maganemzeti mivoltából s erejéből.

*

Hazánk történelmének aranylapjairól, az évszázados küzdelmekről, amint láttuk, nagyon keveset olvashatunk a külföldi történelmi tankönyvekben. Ne csodáljuk tehát, hogy a magyaroknak a múltban teljesített kultúrmisszióját a külföldön kevésbé, vagy egyáltalán nem ismerik.

10. Egyesek véleménye.

A külföldieknek hazánkra vonatkozó véleménye és felfogása iránt mindenkor élénken érdeklődtem. Kíváncsi voltam arra, hogy az egyes külföldi eszperantista tanügyi emberek miként vélekednek a mi helyzetünkről s vajjon iskoláinkban ismeretik-e a békeszerződés folytán hazánkat ért sérelmeket s igazságtalanságokat. Egy-két helyről érdekes választ kaptam erre, többen azonban nem válaszoltak. Lehetséges azért, mert e kérdésben levő tájékozatlanságukat nem akarták elárulni. Különben,

25. Budapest. (Németországi tankönyvből.)

amint az alábbiakban látni fogjuk, téves felfogásaik vannak azoknak is, akik ügyünkkel jóindulatúlag óhajtanak foglalkozni.

Egy *skót* eszperantista azt közölte velem, hogy csak azt tanítják az iskolában, ami a földrajzi tankönyvben van. Ezekon kívül más egyebet a békeszerződésre vonatkozólag nem adnak elő. Az angolokról szóló fejezetben részletesebben ismertettem az erre vonatkozó véleményyt.

Egy *belga* eszperantista köszönettel vette az általam adott felvilágosításokat s megjegyzi, hogy csaknem minden belgiumi földrajzi könyvben megvannak a hazánkra vonatkozó hibák. Jóllehet, Magyarország nincsen messze Belgiumtól, mégis min-

denkor kevés gondot fordítanak hazánk s más keleti országok földrajzainak tanulmányozására.

A békeszerződésről – írja az illető – nagyon keveset tanítunk mi itten, csupán csak azt, hogy Németországtól, Ausztriától elvettek olyan vidékeket, ahol más nemzetiségű lakott. *A határvonal megállapításánál történt sérelmekről itt általánosságban semmit sem tudnak*, mert nem ismerik Keleteurópát.

Egy tény ismeretes előttünk, ez pedig az, hogy a háború előtt sok különböző nyelvű nép lakott Magyarországon. Nem tudtuk azonban elképzelni, hogy ezek legnagyobb része összekeverve, együttesen hogy élhettek egy és ugyanazon a vidéken. Csak azok érthetik meg ezt a helyzetet teljesen, akik valamit értenek az etnográfiahoz és külön is érdeklődtek az egyes ügyek iránt.

A világháborút mi is ismertetjük iskoláinkban, részint tankönyvek, részint tanítási órán kívüli előadások alapján, de tanításunk különösen Belgiumra vonatkozik, a belgáknak, franciáknak s angoloknak a németek ellen viselt háborúira.

A legtöbb belga különben újabban azon a réven is szerzett tudomást Magyarországról, hogy sok szerencsétlen magyar gyermeket üdülés végett magához vett. Sok belga család szeretettel fogadta őket. Nagyon szeretném tudni, mi a magyarok kívánsága: *visszakívánják-e a régi Magyarországot, amely a háború előtt volt, avagy csak egyes elvesztett területeket szeretnének-e visszaszerezni?*

Ez a naiv kérdés fényesen jellemzi a külföldieknek hazánk viszonyaira vonatkozó nagy tájékoztatatlanságát s tudatlanságát, Evvel a felfogással pedig Európaszerte mindenhol találkozunk.

Egy *breslauer* eszperantista tanárnő pedig a következőkről értesített: Biztosíthatom Önt arról, hogy itt nincsenek oly rossz véleménnyel Magyarországról, mint ahogy azt egyesek gondolják. Hiszen Németországban nincs olyan messze Magyarországtól, a háború előtt pedig elég sok német tanítónő volt alkalmazva az egyes magyar családoknál, a breslauer egyetemen meg magyar diákok is tanultak. Ennek révén is sokat hallottunk az Önök szép országáról. Most is néhány magyar leányt tanítok, akik a német nyelv tökéletesebb elsajátítása végett tartózkodnak itten.

Hogy eme véleményemben még biztosabb legyek, megkérdeztem eziránt osztályom növendékeit is. (Középiskola harmadik osztályában tanítok.) Valamennyien ugyanazon a véleményen voltak, mint én, csupán csak azt jegyezték meg, hogy Magyarországon sok a cigány, akik hegedülnek s a pusztákon néha látható a „Fata morgana.” (Déliab. Sz.)

A múltban a németek szeretettel látogatták meg a Kárpátokat és sokat beszéltek e vidék szépségeiről. De azt is megjegyezték, hogy e vidéken, mivel kevés a látogató, nincs annyi sok s oly kényelemmel berendezett szálloda, mint nálunk a Riesengebirgenben. Azt is mondták, hogy a Kárpátok még nincsenek eléggé megnyitva az idegen forgalomnak.

E vidék legnagyobb részét most azonban elvesztették. De én azt hiszem, hogy a megmaradt országukat mihamarább széles körben meg fogják ismerni azon katonák révén, akik a háború alatt ott megfordultak és akik oly sokat beszélnek az ottani szépségekről, különösen az Önök fővárosáról.

Hasonló iaitalmú levelet kaptam egy *winipegi* (Kanada) eszperantista tanítótól, aki az ismertebb magyar költők műveiből különböző alakzatokat kért tőlem.

Arra a kérdésemre, hogy mit tanítanak az ottani iskolákban a trianoni szerződésről s a mi helyzetünkről, semmit sem tudott mondani. Az ottani történelmi tankönyvek csak röviden foglalkoznak a békeszerződéssel, országunk ügyét azonban egyáltalában nem érintik.

Angliában kedvező vélemény alakult ki Magyarországgal szemben – írja az illető. – Tudomásunk van Rothemere akciójáról s fiának, Harmsworthnak magyarországi utazásáról. A kanadai újságok időről-időre megemlékeznek ezekről.

Azt is közölhetem Önnel, – folytatja az illető – hogy több hónap óta tanulom a magyar nyelvet. Ezt megelőzőleg hosszasan tanulmányoztam az Önök *történelmét* s ebből azt a meggyőződést szereztem, hogy a békeszerződés folytán óriási igazságtalanságot kénytelenek Önök elszenvedni. Azt hiszem, a nagyhatalmak közül egyetlen egy sem mondott volna le nyugodtan egy hektárnyi területről sem, az ezeréves ország kétharmad részét azonban nyugodtan átengedték..

Egy finn tanítótól a következő értesítést kaptam: A mi

tanítóságunk tényleg sokat tud a magyar nemzetről, mert a finn intelligencia már hosszú idők óta érdeklődik Magyarország és népe iránt. Már 30-40 évvel ezelőtt mint fiatal ember ismertem a magyar földrajz és történelem főbb részleteit. Egyetemi tanulmányaim alatt természetesen gyarapodtak ezek az ismereteim.

A magyar nyelvet kevesen tudják itten. Lehetséges azért, mert nem képesek a nyelvet annyira elsajátítani, hogy azt írásban, vagy szóban használhassák. A magyar nemzet egyes szokásait szintén nagyon kevés finn ismeri. Az is igaz, hogy a finn újságok, képeslapok stb. nagyon keveset közölnek a magyarok nemzeti szokásairól. Néha-néha megjelenik egy-egy közlemény, de ez nagyon kevés.

Véleményem szerint *a finnek közül sokan voltak, akik azt hitték, hogy Magyarország a múltban Ausztriához tartozott. Magyarországot azonban teljesen független államnak nem tekintették.*

A békeszerződést tanítjuk az iskoláinkban. Részletekre azonban nem terjeszkedhetünk ki, mert ezt egyesek rossz szemmel néznék.

Sohasem hallottam, hogy a magyarok a nemzetiségeket elnyomták volna. Ellenkezőleg, általános vélemény itt, hogy az idegen nyelvűek meglegedetten éltek Magyarországon. A finnek már ezért is rokonszenvvel voltak a magyarok iránt. Úgy a finn, valamint az eszperantó lapokban is ez ügyre vonatkozólag mindig csak kedvező véleményt olvastam.

Remélem, sőt hiszem, hogy a jelenlegi nehéz helyzet lassanként javulni fog.

11. Mit írnak hazánkról azok, akik személyesen ismerik országunkat?

Az eddig ismertetett sok külföldi, téves felfogás után jól esik olvasni azon külföldi írók véleményét, akik országunkat beutazták s azt talán jobban megismerték, mint sok magyar ember. Három ilyen munkából szeretnék néhány szemelvényt bemutatni s ezzel mintegy beigazolni, hogy azok, akik fárad-

26. A Duna Budapestnél. Közvetlen a háború előtt megjelent francia és bukeresti földrajzi tankönyvből való. Ez a száználmas kép minden magyarázat nélkül is sokat beszél.

ságot nem ismerve személyesen győződtek meg hazánk különböző viszonyairól, egészen más megvilágításban s más szempontok szerint ismertetik hazánk ügyes-bajos dolgait, mint a külföldi, rosszindulatú információkra támaszkodó földrajzírók.

W. H. Shrubsole, angol földrajzíró a háború előtti időkben országunk csaknem minden zegét-zugát beutazta s hazánk mezőgazdasági viszonyait alaposan tanulmányozta» Hazájában

azután nagy propagandát fejtett ki nemzetünk ismertetése érdekében. Számos vetítettképes előadást tartott hazánkról s az angol lapok értesítése s egyes tanügyi hatóságok nyilatkozata szerint mindenhol a legnagyobb örömmel s lelkesedéssel hallgatták érdekes felolvasásait. Az egyik hatósági nyilatkozat pl. többek között ezeket mondja: A felolvasás, amely várakozáson felüli volt, olyan országgal és néppel ismertetett meg bennüket, *amelyről a hallgatóság legnagyobb részének a mai napig kevés tudomása volt.*

Az Unknown Hungary (Ismeretlen Magyarország) című leírásában a valóságnak teljesen megfelelő hűséggel ismerteti országunkat. Nagyon különös, – mondja a leírás bevezető soraiban – hogy az angolok, akik pénzt, időt nem kiméivé, egész Európát bejárják, aránylag oly kevesen látogatják Magyarországot. Minden túlzás nélkül állíthatom, hogy az angol utazóközönség legnagyobb része Magyarországot egyáltalában nem ismeri. Érthetetlen ez annál is inkább, mert Magyarországnak könnyen megközelíthető, kiterjedt, jólgondozott vasúti hálózata van s még a vad, romantikus vidéken is előkelő kényelemben részesülhet a turista.

Részletesen és tárgyilagosan írja le az ország fontosabb helyeit és szépségeit. A külföldieknek oly kedves témáját, a pusztát s a Nagy Alföldet szintén a valóságnak megfelelően ismerteti. A múlt századokban – mondja az író – e nagy terület állandóan az árvizeknek volt kitéve, homokos és fátlan volt. E nagy síkságon annakidején nagyjából csak pásztorokból élt a nép. Az újabb időkben azonban nagy változások történtek. Folyókat szabályoztak, mocsarakat csapoltak le, fákat ültettek s a pusztaságból termékeny terület lett. Manapság tehát ez a szó „*puszta*” a maga valóságában – a kisebb, szikes területet nem számítva – nem alkalmazható erre a vidékre. A régebbi, terméketlen területeken ma szőlők és gyümölcsösök vannak s azokon a helyeken, ahol annakelőtte csak legelők voltak, ma eredményes, modern mezőgazdaság folyik. E változás következtében megszorodott az Alföld lakossága is.

Nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki városokban is megfelelő kényelemmel berendezett szállodák vannak. Csupán csak a faluhelyeken és kisebb városokban érheti a turistát némi

meglepetés, mert e hegeken eddig az utazók igényének megfelelően még nem rendezkedtek be. A vasút olcsó, ami a magyar államférfiak által életbeléptetett zónarendszernek köszönhető. A vonatok sebessége azonban kisebb, mint az angol vonatoké. Ez azonban nem nagy baj, mert az utazó annál jobban gyö-

27. Csárdást táncoló magyarok.

nyörködhetik az érdekes, szép vidékekben s annál jobban megfigyelheti a nép különböző szokásait s viseletét. Úgy az állami, valamint a nem állami vonatok kényelmesek s a vonatvezetők különösen udvariasak. Csaknem lehetetlen Magyarországon úgy utazni, hogy a vonaton angolul beszélni tudóval ne talál-

A magyar cigány gyönyörű muzsikája nagyban emeli a

magyarországi utazás élvezeteit. Mindenhol találkozunk cigányokkal: a szállodában, kávéházban, mulatókertben vagy más nyilvános helyeken. És mindenhol úgy játszanak, ahogy csak a cigányok tudnak, reggeltől estig is. A hegedűsökkel és a kis és nagybőgősökkel álló cigánybanda egy hangszer körül, az úgynevezett „*cimbalom*” körül csoportosul. A legnehezebb zenedarabokat vagy emlékezetből, vagy ösztönszerűen adják elő s amikor a hallgató a cigányok arcát figyeli, észreveheti rajtuk, hogy lelküket öntik a muzsikába. Az így szerzett benyomásokat nem lehet leírni, érezni kell azokat. Érdekes, hogy ezek az ügyes művészek a vándorcigányokból fejlődtek ki, akikből még egyesek nyomorult körülmények között egész éven át a szabad ég alatt élnek.

A fiatalkorúakat védő intézményekről szintén igen melegen s dicsérőleg nyilatkozik. Az egyes intézményeket az igazságügyi minisztérium engedélyével bárki is megtekintheti. Szükségesnek tartja megemlíteni, hogy Angolországban a háború előtt megalakult ilyen intézmények rendszerét részben a magyaroktól vették át.

Az elhagyott gyermekek jóléti intézménye különösen leköttötte figyelmét s megjegyzi, hogy e téren a magyar rendszer a legeredményesebbnek s leghumánusabbnak tekinthető. Ezt a kitűnő eredményt a magyarok aránylag csekély költséggel érték el. Ajánlja honfitársainak, hogy tanulmányozzák ezt a gyermekvédelmi rendszert s igyekezzenek e tanulmányokkal saját hazájuknak jó szolgálatot tenni.

Önként értetődik, hogy Budapestről a legnagyobb lelkesedéssel ír. Aki Budapestet egyszer látta, – mondja befejező szakaszában – annak gyönyörű emléke örökre megmarad emlékezetében.

„*Egy mintaszerű magyar falu*” cím alatt külön röpiratban emlékezik meg az író egy magyar község pompás tejjgazdaságáról. Mosonmegye Levél községének gazdasági fellendülését s mintaszerű tejjgazdaságát részletesen ismerteti s egyben azt ajánlja az angol kisbirtokosoknak, hogy a kis magyar falu gazdasági viszonyait vegyék mintaképül.

A röpiratot ezzel az érdekes véleményével fejezi be: Nem szabad elfelejtenünk, hogy *Levél község lakossága német anya-*

nyelvű s most is a német nyelvet beszéli. E nép közölt pedig hiába hatatunk az állítólagos üldözések után, ami Scotus Viator és más írók szerint a nem magyar ajkúak sorsa Magyarországbán. A magyar kormány egy megbízottja volt az, aki e németül beszélő községet talpraállította s boldogulását elősegítette. Bizonyossága ez annak, hogy a magyar alattvalók, bármily fajhoz tartoznak is, a hatóságok részéről egyenlő s kedvező elbánásban részesülnek.

*

A másik könyv, amely a magyar népet s a magyar ügyet rokonszenvesen s a valósághoz híven jellemzi, szintén megérdemli, hogy röviden ismertessem. A könyv címe: *Impressions et souvenirs de voyage. Budapesth, Constantinopsl, Athènes.* Írták dr. Jules Bauson és dr. Georges Zipfel francia orvosok.

A külföldieket jellemző érdekes jelenség, hogy nevezettek, bár személyesen jártak itt, mégis egyes megfigyeléseik tévesek. Budapest városát pl. Buda-Pesth-nek, Budapesth-nek írják, a városok neveinél pedig a német elnevezést használják. Csodálkozással állapítják meg, hogy az emberek Budapesten is ugyanolyan ruhában járnak, mint Franciaországban. Boldogok azonban, amikor egy-két olyan személyre is akadnak, akik nemzeti viselést hordanak.

A legnagyobb elragadtatással írnak Budapestről. Ezt a festői várost – mondja a könyv – egy csodálatos nép lakja, amely valamikor Középázsia fensíkjairól érkezett ide. Európa egy részét legyőzte, erős nemzetet alapított s gondosan félti függetlenségét. Az indo-európai rendszertől teljesen elütő nyelven beszél, titokzatos nyelven, melynek ritmusa hol lágy, hol nehéz és hangzatos. A magyar nép nem tűr semmiféle idegen beavatkozást, szíve legmélyén állandóan megőrzi a hős királyok és hőseinek emlékét, mint pl. Korvin Mátyásét, Kossuthét. Energiájának és életképességének már többször tanújelét adta, amely előtt még a bécsi kabinetnek is meg kellett hajolnia.

Szeretettel emlékeznek meg az írók arról a szíves fogadtatásról, amelyben részesültek. A rendőröktől kezdve a legmagasabb rangú emberig, mindenki igyekezett budapesti tartózkodásukat kellemessé tenni. Egyes felhozott esetekkel is igyekeznek bizonyítani azt a nem várt vendégszeretetet, amellyel itt fogadták.

Céljuk különösen az volt, hogy Magyarország műveltségével ismerkedjenek meg. Landouzy francia orvosprofesszor kifejezést is adott ennek egyik beszédében. „Nagyon sok körülmény játszódott közre, amely minket ide hozott, mondta az illető orvos. Nem egyedül az Önök elismert tudósai, művészei és bölcsei, nemcsak a vidék szépsége s a tiszamenti aranyszínű értékes borai s nem egyedül a pompás fővárosuk műemlékei és nevezetességei vonzottak minket ide. Idejövetelünk célja az volt, hogy megtekintsük mindazt, *amit Önök joços büszkeséggel mutattak nekünk*: a palotákat, a könyvtárakat, az iskolákat, a muzeumokat s mindazon intézményeket, amelyeket Önök a művészetek, a tudomány és a jótékonyág ápolására szenteltek.”

Csodálattal szemlélik a Duna partját, a várhegyet s a Szent Gellért hegyről s a Halászbástyáról kínálkozó gyönyörű kilátást. „Ezek olyan panorámák, – írják elragadtatással – amelyeket a szem felfog és csodál, de toll nem képes leírni, lerajzolni.”

Mielőtt búcsút vennék Budapestről – írják a szerzők – ismételtelen meg kell emlékeznünk azokról a tapasztalatokról, amelyeket ebben az előzékeny s oly annyira vendégszerető városban szereztünk. Utazásunk közben nyolc fővárost látogattunk meg, de egyik sem hagyott lelkünkben oly kedves emléket, mint Budapest. Az a nyájasság, finomság, amellyel minket itt fogadtak nagyon könnyedén felébresztette bennünk a kölcsönös rokonszenvet. Mennyivel különbözik ez a vendégszeretet a bécsi udvariasságtól, avagy a müncheni jószívűségtől. Pesten és Budán egyaránt úgy éreztük magunkat, mintha otthon lettünk volna, ahol a szívek egymásra találhatnak. Ezt az érzést pedig nemcsak az előkelő osztályban tapasztaltuk, hanem a nép között is, amely kedves szolgálataival minden lehetőet elkövetett, hogy jól érezzük magunkat.

E nagy város kereskedelme és ipara oly intenzív, hogy a nyugalom itt, úgy látszik, ismeretlen fogalom. A kocsik éjjelnappal robognak, a kávéházaknak nincs idejük, hogy zárhassanak. Az utcák szépek és tiszták.

*

Végül még egy német író munkáját óhajtánám itt röviden ismertetni, amely nagy szeretettel foglalkozik hazánkkal s a valóságnak megfelelően igyekszik az itt szerzett tapasztalatokat

előadni. Jóllehet, a múltban a német irodalom is sok olyan téves és hamis hírt szolgáltatott, amely nemzetünk tekintélyét mélyen sértette, mégis ugyanebben az irodalomban találunk oly útleírást is, amely részletességgel s őszinte rokonszenvvel írja le a mi állapotainkat. A könyv címe: *Ungarn. Eine mitteleuropäische Entdeckung.* (355 l.) (Magyarország. Egy közép-európai felfedezés) írója: Joseph Aug. Lux. Megjelent Münchenben 1917-ben, tehát olyan időben, amikor a magyarságnak ideje sem volt e kérdéssel foglalkozni és szükségesnek sem tartotta, hogy ilyen művet valakivel reklámképen megírasson.

A munka szerzője – néhány tévedéstől s különösebb felfogástól eltekintve – igen rokonszenves hangon, tárgyilagosan s részletesen ismerteti országunkat. Érdeemes volna ezt az értékes munkát a külföldön mennél szélesebb körben ismertetni és a mi igazunkat a könyvben foglalt megállapításokkal, tapasztalatokkal védeni.

A könyv írója nem hallomás és különböző külföldi kútfóirások alapján írta meg könyvét, hanem személyesen szerzett tapasztalatok alapján. A szerző maga vallja be, hogy a Magyarországról hallott véleményeket nem vette figyelembe, hanem személyesen meg akart győződni azokról a régóta szállingózó kószahírekről, amelyek Magyarországot sötét színben festik le. Beutazta tehát országunk csaknem minden részét, tanulmányozta hazánk történelmét, irodalmát, művészetét, a nemzetiségek helyzetét s a valóságban így szerzett tapasztalatait foglalta össze e könyvében. Részletesen foglalkozik hazánk történelmével, a különböző magyar vidékekkel, hazánk városaival, művészetével, népeivel, szokásaival stb. A könyvet, nagy terjedelménél fogva, nem ismertethetem teljes egészében, hanem csakis egy néhány érdekesebb s a mai helyzetre nézve különösen fontos részeivel szeretnék itt foglalkozni.

Mily sokan vannak, – mondja az író – akik a magyar szellemet nem ismerik, akiknek az idegen népek belső életéről tudomásuk nincsen. Általános emberi tulajdonság, hogy az egyes embereket többé-kevésbé a föltételezett hibák alapján ismerjük és ítéljük meg. Azon hibák alapján, amelyek a félreértés összes veszedelmeit magukban foglalják. Vajjon nem akarjuk-e elismerni, hogy a nagy világháború, amely Európát

érte, az idegen népek nem ismerése folytán keletkezett? A népek életét nem ismerve, könnyen mondunk egy-egy Ítéletet valamely nemzetről s így, aki pl. Magyarországot sohasem látta, azonnal véleményt tud mondani annak rossz mezőgazdasági viszonyairól, vagy a németek elnyomatásáról stb.

Sok szépet és érdekeset láttam Magyarországon, – mondja az író – amelyekről nálunk semmit sem tudnak. De nem azokra az operettszerű fogalmakra gondolok én ezzel, amelyeket még a művelt német is maga elé képzel, amikor Magyarországról van szó, t. i. a cigányokra, a csárdásra, pusz-tára és a csikósra. Teljesen meg tudom érteni a magyaroknak azt a kellemetlen helyzetét, amikor az idegenek ezeket hozzák elő – különösen a tudás iránt szomjazó és sokat utazó németek] Valóban szégyenkezni kellene ezért! Csaknem olyasféle ez, mint amikor a „München” szó hallatára únos-untalan azt kell hallanunk: Oh, – a jó hofbräuer-i sör!

Mosolyognom kell, amikor Magyarországra történt elutazásom előtt otthon arra figyelmeztettek, hogy vadonba utazom. Szép vadon, mondhatom, különösen Tolna, ez a Kánaán! S amikor magyar területen, a virágzó akácok között ballagok, eszembejut az a különös kérdés, amit otthon hallottam: *Van-e Magyarországon valami más egyéb is, mint lólegelő?* Avagy ugyanakkor eszembejut egy jónevű írónőnek az a furcsa értelmezése, hogy Magyarország az az ország, ahol lókórház van. Nincs feleletem ezekre, hanem továbbutazom az akácillat édes felhőin keresztül. Körülöttem hullámszik a gabona, odébb a dombon a szőlőhegyek láthatók. Drága magyar föld! Minden gyümölcsöt megtermel, a búzától a szőlőig, a szedertől a fűgéig. Mindenféle kincset előhoz a földből, mint a Szezám hegye.

Az író megfordult több magyar parasztházban is, hogy a magyar népet megismerje. Nem tudtunk sokat beszélni egymással, – mondja az író – de azért mégis jól megértettük egymást. Látom a szülők és gyermekek közötti gyöngéd viszonyt, a nő helyzetét, aki általában jobb életmódban van itt, mint bárhol; látom azt a kedves bizalmat, amellyel a házat az idegennek megnyitják, a vendéglátás odaadó formáját, látom a házigazda gondolkodó lényét, a szabad, de egyúttal tartózkodó fellépését. Mind olyan alapvonások, amelyek a nemes ember

jellegét, mint az igazi magyar tulajdonságait mutatják s amelyek nagyon távol állnak azoktól a jellemzésektől, amelyeket a külföldön hallani lehet.

A német ember Magyarországon kultúrtényező, avagy régi rendeltetéséhez képest városi polgár, mesterember, kereskedő, vállalkozó; a magyar azonban ura a földnek, földbirtokos; a nemzet gyökere, alapvetője a magyar fajnak. Így ismertem meg a magyart, amint e rövid leírásban lerajzoltam.

Olyan sokaktól hallottam annak előtte, hogy Magyarország nemzetiségi politikájával nincsenek megelégedve. Németországban és Ausztriában egyaránt avval a szemrehányással illetik a magyar szövetségest, hogy a németeket elnyomja s úgy látszik, a tótokat is fel kellene szabadítani s Magyarország nemzetiségeinek rendezetlen kérdését meg kellene oldani. Úgy gondolom, ez Magyarország belső ügye, amelyhez senkinek semmi köze. Különben is a magyar állam egysége amúgy is eléggé rendezve van és egyöntetű, aminek hasznát a háború alatt élveztük. Ezzel kapcsolatban azonban gondolok az osztrák nemzetiségi viszonyokra is, amelyek szabályozása sokkal fontosabb lenne.

Annak előtte nem tudtam megérteni, – mondja az író – miként lehetséges az, hogy a nemes magyar nemzet, amely a németek mellett oly hősiesen harcolt s mindenkor a türelemnek és vendégszeretetnek adta tanújelét, – népének, de különösen a németek elnyomója legyen. És mivel ezt az állítást megvizsgálás nélkül nem hagyhatom, kénytelen vagyok Sokrates methodusához fordulni, megkérdezni az embereket s tőlük megtudni a valót. De nem azokhoz fordulok, akik külföldön élnek s érthetően bizonyos előszeretettel viseltetnek német testvéreik iránt s annál nagyobb ellenszenvet mutatnak a magyar iránt és a tiszta igazságot ezért nem ismerik el, – hanem magához az illető országnak népéhez fordulok.

A szerző tehát bejárta az ország német vidékeit s részletesen elmondja tapasztalatait. Íme, egyes gondolatai, megfigyelései:

Meglátogattam a soproni németeket. A legelső házba, amikor beléptem, a háziasszony avval fogadott, hogy nem sokat lát egy ilyen szegény parasztnál. A mai árak mellett húsz darab marha az istállóban, a kamarák, pajták, ládák mind telve, min-

denhol a legszebb földek! *Ilyesfélével rendelkeznek azok, akik Magyarországon el vannak nyomva, – ilyen rossz sorsuk van szegényeknek!*

A németek elnyomatásáról szóló és Scotus Viator által kitalált gonosz legenda éveken keresztül felszínen volt, sőt Németországban hitelre is talált s a magyarországi németek megmentése érdekében egyesületek is alakultak. Németországot tehát állandóan hamisan informálták. Magyarországi utazásom alkalmával a tősgyökeres magyar városokban is német nyelvtudásommal boldogulhattam, *viszont a németek, Jóllehet valamennyien kivétel nélkül tüzes magyar hazafiak, nem tudták a magyar állam nyelvét.*

Utazásom közben megfordultam a nyugatmagyarországi német parasztnál, heancoknál is, akik rettenetes német dialektusban beszélnek. Ez a dialektusuk még Nagy Károly idejéből maradt, (Több mint ezer éve! Sz.) aki ide telepítette őket. Egy szót sem értek ebből a nyelvből. *Ily eredetiségben maradt meg a nyelv és a népviselet! Egy bizonyíték a kegyetlen magyarosításra!*

Hasonló állapotok vannak a „sväbische Türkei”-ben is. (Tolna-Baranya németsege. Sz.) A tolnai és a déli magyarországi svábok Németország déli és nyugati részeiből vándoroltak be ide 1718–1727-es időszakban. Vegyesen élnek most itten. Megszólítok egy gyermekereget. Sváb dialektussal válszolnak.

– Tudunk azonban magyarul és tótul is! – kiáltják kórusban a gyermekek. Három nyelven beszélnek tehát! Ez semmiképen sem mutatja az elnyomatás jellegét.

Ezzel szemben hallottam egy paraszttól, aki angolul tudott, hogy a „szabad” Amerikában, ahol egy néhány évig volt, angollá kellett lennie. *Magyarul azonban nem tudott beszélni, jóllehet ez itt az otthona. Hol itt a türelmetlenség?*

Tanítás közben belépek egy iskolába. A leányok és fiuk egymás mellett ülnek az elemi iskolában. És a tanítási nyelv? A harmadik osztályig német, később magyar, de amellet a németet, mint tantárgyat tanítják. Ennek sincs türelmetlenségi íze.

Temesvárott hallottam a következőket: Amikor Mackensen ott járt, megemlítette, hogy hallott valamit a németek elnyoma-

tásáról s úgy tudja, hogy van román, szerb iskola, miért nincs német iskola? Mire a város polgármesterétől azt a választ kapta, hogy van román, szerb iskola, de ezeket az egyház tartja fenn a saját költségén. A svábok azonban a költségek megtakarítása céljából maguk kérték iskolájuk államosítását.

A bánáti paraszt szorgalmas magyar polgár. Földműves. A takarékoság pedig a földműves egyik erénye. Gyermekei pedig nem felejtik el a német nyelvet, mert hiszen az állami iskolákban a német nyelvet is tanítják.

A nemzetiségekről szóló fejezetben mondottakat az író a következő érdekes megállapításokkal foglalja össze:

Magyarország nemzetiségi kérdésének elbírálásánál a magyar álláspont az irányadó, mert ebben a magyar s nem magyar állampolgárok egyek. *Ez az egység szükséges az állam erőssége miatt, mert csakis ez képes a népek helyzetét, azok gazdasági és kulturális előmenetelét biztosítani.* Ezért csatlakoznak örömmel és önként a németek, különösen a svábok az erős magyarsághoz, amelytől védelmüket várják.

Viszont, *az egységes nyelv*, mint összekötő kapocs elengedhetetlen kelléke az egységes államnak. Mindenki tehát, aki a nyilvánosságban szerepelni akar, csakis magyar nyelven teheti azt, vagyis magyarrá kell lennie. Ez a felfogás pedig a magyar alkotmány szellemében, a szent korona tanításában, mint az egység gondolatának megtestesítésében gyökeredzik.

Az iskolapolitika belső ügy, amelyet az állam szempontjából s a nép kívánságai szerint irányítanak, de csak annyiban, amennyiben az állami szükségességgel s a meg nem lazítható egységgel összeegyeztethető.

„Őrületség arról beszélni, hogy a németeket elnyomják.” Ezt csakis az alldeutschok mondják s az antant ágensei, *akik hamis értesítések alapján a kelet kisebb népeinek önállósági tervezetét akarják megcsinálni s ezáltal a szétdarabolás munkáját keresztülvinni.*

Hallatszanak manapság olyan időszerűtlen s kívülről jövő hangok is, hogy a magyarországi németeket és szlávokat a háború után nem hagyhatjuk minden jutalom nélkül, nehogy azt mondják, hogy hiába vérezték el; ez a mellőzés nem felel meg a német felfogásnak sem. Micsoda ostobaságok ezek?

Hiszen ők a közös hazájukat védték az ellenség ellen és nem hiába véreztek el, mert a birtokukban levő föld is bizonyítja ezt. Nincs Magyarországon olyan német, akinek a szívében a magyar egység – amely egyúttal erőt és védelmet is jelent – mint valóság, nem volna megrögzítve.

Biztos, hogy a németség a kultúra képviselője Magyarországon. De vajjon a magyarok kevésbé azok-e? A legegyszerűbb magyar paraszt kultúráilag és emberileg hasonlíthatatlanul sokkal magasabban áll előttem, mint az érzésben szegény és kívülről szító demagógus. A múltban természetesen a német telepesek sok értékes dolgot hoztak magukkal. Nemcsak a német gót stíl honosodott meg itt, hanem az olasz reneszánsz is. De mit jelentsenek ezek a kívülről jövő s Ádámtól kezdődő szemrehányások s folytonos felsorolások? Magyarországon senki sem gondolkodik így. A kultúra terén még ma is sokat kell a népeknek egymástól tanulniok. Szépek az erdélyi és szepesi középkori kis városok, szépek azonban a magyar városok is. Modernek és nagyszabásúak. A magyarok is tanulják a német nyelvet az iskoláikban s közvetlen összeköttetést tartanak fenn a német kultúrkörökkel.

Semmiesetre sem mondhatjuk tehát, hogy a magyarországi németek egyedüli képviselői, vagy közvetítői – avagy „élő hídja” a középeurópai problémának Magyarországon. *Az egyedüli élőhídja a középeurópai problémának Magyarországon a magyar állam egysége az ő szellemi, politikai, gazdasági erejével, amelynek részesei különbség nélkül ép úgy a német és szláv, valamint a magyar értelmiség.* Ebből az élő áramlatból alakult ki a magyar államnyelv, amely minden irányzatot képvisel és feldolgoz. A közösség alapja pedig a magyarság ősszellemé. A magyar közösség iránti érzés pedig ma is olyan, mint amilyen régen volt. Éppen a magyarországi németség erősen hangsúlyozta ezt.

Látnivaló tehát, – mondja az író – hogy Magyarország egységes. Csak a bírálói nem egységesek. Nincs Magyarországon nemzetiségi civakodás, mint ez máshol tapasztalható. És ez a helyes!

Szerény munkámat ezekkel a megnyugtató s jövőkre nézve oly biztató kijelentésekkel fejezem be. Különb befejezést legjobb akaratom mellett sem tudtam volna találni. Ezt az értékes és megbecsülhetetlen gondolatmenetet pedig nem magyar ember írta, hanem egy külföldi, aki személyes meggyőződése alapján cáfolja meg azokat a hamis, külföldi vádakát, amelyekért oly nagyon, de nagyon meg kellett bűnhődnie a szerencsétlen magyar nemzetnek.

Az igazság fényes sugarai egyszer talán mégis csak átragyognak a határon túlra is s megteremtik majd az oly annyira várt feltámadást.